

บทที่ 5

การวิเคราะห์

หลังจากที่ได้สืบค้นและทำการสำรวจตัวอย่างงานสถาปัตยกรรมที่สถาปนิกไทยรุ่นบุกเบิก ๆ ทั้ง 6 ท่าน ได้ทำการออกแบบไว้จำนวน 27 กรณีแล้วนั้น จึงนำข้อมูลดังกล่าวมาวิเคราะห์เพื่อนำไปสู่วัตถุประสงค์หลักการวิจัยครั้งนี้ซึ่งก็คือ เพื่อให้ทราบถึงมูลเหตุปัจจัย แนวความคิด และอิทธิพลต่างๆ ที่ผลักดันให้สถาปนิกในกลุ่มสร้างงานเหล่านั้นขึ้นมา โดยในบทที่ที่ 5 การวิเคราะห์นี้ ผู้วิจัยจะทำการวิเคราะห์ 3 ส่วนใหญ่ โดยเริ่มจากตัวสถาปนิกออกไปหาปัจจัยต่างๆ ซึ่งในตอนแรกจะทำการวิเคราะห์ตั้งแต่จุดเริ่มต้นของสถาปนิกทั้ง 6 ท่าน อันได้แก่ พื้นฐานทางครอบครัวและการปลูกฝัง การศึกษา และรสนิยมส่วนตัว ต่อจากนั้นส่วนที่ 2 จึงวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวสถาปนิกกับปัจจัยแวดล้อมต่างๆ ไม่ว่าจะเป็น กระแสความนิยมของสถาปัตยกรรม อิทธิพลการเมือง ที่มีต่อตัวสถาปนิก จนกระทั่งส่วนที่ 3 หาลักษณะร่วมและลักษณะเฉพาะในสถาปัตยกรรมของสถาปนิกแต่ละท่าน จนถึงท้ายสุด การส่งผลในยุคต่อมา อันมีรายละเอียด ดังนี้

1. วิเคราะห์จากตัวสถาปนิก

ประกอบด้วย 3 ส่วนย่อย ได้แก่

1.1 พื้นฐานทางครอบครัวและการปลูกฝัง สถาบันทางสังคมหน่วยที่เล็กและใกล้ชิดตัวมนุษย์ที่สุดก็คือ สถาบันครอบครัว ผู้วิจัยเชื่อว่าการเลี้ยงดู การปลูกฝัง และทัศนคติของบุคคลในครอบครัวโดยส่วนมากนั้นมักจะมีผลสัมพันธ์เชื่อมโยงกันกับผู้ที่ได้รับการเลี้ยงดูมาในครอบครัวนั้นๆ หากจะกล่าวไปแล้วสถาปนิกในกลุ่มทั้ง 6 คนนั้น มีสถาปนิก 2 ท่านที่ได้ใช้ชีวิตวัยเยาว์อยู่ร่วมชายคาเดียวกันของ “วังพระอาทิตย์” ริมแม่น้ำเจ้าพระยา สถาปนิก 2 ท่านนั้น ได้แก่ หม่อมเจ้าอิทธิเทพสรรค์ และ หม่อมเจ้าสมัยเฉลิม กฤดากร ซึ่งเป็นโอรสต่างมารดาใน พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนเรศวรฤทธิ์ ต้นตระกูล กฤดากร ซึ่งพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนเรศวรฤทธิ์นั้นนับเป็นขุนนางชั้นผู้ใหญ่ที่มีอำนาจมากในช่วงสมัยของรัชกาลที่ 5 จนถึงสมัยรัชกาลที่ 6 เนื่องจากเป็นผู้ที่

ความรู้ความสามารถ มีความคิดกว้างไกลและทันสมัย อีกทั้งยังทรงเป็นพระราชโอรสใน พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 และเจ้าจอมมารดากลิ่น พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรม พระนเรศวรฤทธิ์เคยดำรงตำแหน่งราชการที่สำคัญในสมัยรัชกาลที่ 5 เช่น ตำแหน่งอัครราชทูต ประจำประเทศอังกฤษ และสหรัฐอเมริกา เป็นเสนาบดี กระทรวงนครบาล และเสนาบดีกระทรวง โยธาธิการ ในสมัยรัชกาลที่ 6 ทรงดำรงตำแหน่งสมุหนมตรี เสนากระทรวงมรุทธการ และเสนาบดี ที่ปรึกษาในพระองค์ ปรากฏพระองค์สิ้นพระชนม์เมื่อ วันที่ 20 สิงหาคม พ.ศ. 2468 ในปีเดียวกับที่ รัชกาลที่ 6 เสด็จสวรรคต จะเห็นได้ว่าต้นตระกูล “กฤดากร” นั้นมีความสัมพันธ์ที่ลึกซึ้งกับสถาบัน พระมหากษัตริย์เป็นอย่างมาก ตั้งแต่พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนเรศวรฤทธิ์เป็นโอรสของ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เช่นเดียวกับพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว หากแต่ต่างมารดากัน จึงมีศักดิ์เป็นพระอนุชา และพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 ทรงเป็นพระโอรสของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงมีศักดิ์เป็นพระราชนัดดาของ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนเรศวรฤทธิ์ ฉะนั้นฐานะทางสังคมของสถาปนิก 2 ท่านนี้จึงได้รับ การยอมรับจากแวดวงชั้นสูงอย่างมากเนื่องจากบารมีของพระบิดา เห็นได้จากการได้รับมอบหมาย งานออกแบบของ หม่อมเจ้าอิทธิเทพสรรค์ มักจะได้รับมอบหมายให้ออกแบบพระตำหนักต่างๆของ พระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์ เช่น พระตำหนักมหาราชรัศมีบัลลังก์ พระราชวังสนาม จันทร ในรัชกาลที่ 6 พระตำหนักเปี่ยมสุข วังไกลกังวล ในรัชกาลที่ 7 และพระตำหนักกรมหลวง สงขลาณครินทร์ วังสระปทุม ส่วนหม่อมเจ้าสมัยเฉลิม ก็มักจะได้รับมอบหมายให้สร้างอาคาร สาธารณะหลังสำคัญหลายหลังเช่น ศาลาว่าการกรุงเทพมหานคร และศาลาเฉลิมกรุง รวมทั้งงาน ออกแบบพระตำหนักกุฎพิงค์ราชนิเวศน์ ในรัชกาลที่ 9 และงานซ่อมแซมอาคารใน พระบรมมหาราชวังในรัชกาลที่ 9

ส่วนนายจิตรเสน อภัยวงศ์นั้น เป็นบุตรของเจ้าพระยาอภัยภูเบศร์ (ชุ่ม อภัยวงศ์) และนาง ถนอม เกิดที่เมืองพระตะบอง ประเทศเขมร ซึ่งขณะนั้นเป็นจังหวัดในมณฑลบูรพาของไทย นาย จิตรเสนเป็นน้องชายของ พันตรีควง อภัยวงศ์ หรือหลวงโกวิทอภัยวงศ์นายกรัฐมนตรีคนที่ 4 ซึ่ง ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีในรัฐบาล 4 สมัย ได้แก่ ช่วงรัฐบาลที่ 11 ตั้งแต่ 1 สิงหาคม พ.ศ. 2487 - 31 สิงหาคม พ.ศ. 2488 ช่วงรัฐบาลที่ 14 ตั้งแต่ 31 มกราคม พ.ศ. 2489 - 24 มีนาคม พ.ศ. 2489 ช่วง รัฐบาลที่ 19 ตั้งแต่ 10 พฤศจิกายน พ.ศ. 2490 - 6 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2491 และช่วงรัฐบาลที่ 20 ตั้งแต่ 21 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2491 - 8 เมษายน พ.ศ. 2491และยังมีบทบาทในการเป็นคณะรัฐมนตรีของ รัฐบาลพระยาพหลพลพยุหเสนา และจอมพลป.พิบูลสงครามด้วย นอกจากนั้นยังเคยเป็นอธิบดี กรมไปรษณีย์โทรเลขด้วย ซึ่งนับว่าพันตรีควงเป็นข้าราชการการเมืองคนสำคัญที่มีบทบาทมาก พอสมควรในช่วงหลังจากที่ประเทศไทยเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบ

สมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นประชาธิปไตยในปีพ.ศ. 2475 และการที่นายจิตรเสนมัสกิดีเป็นน้อง
พันตรีควงนี้ทำให้ท่านได้รับมอบหมายให้ออกแบบงานอาคารสาธารณะขนาดใหญ่ในช่วงเวลาที่พัน
ตรีควงมีภารมิต่างการเมืองอย่างเห็นได้ชัด ตัวอย่างเช่น นายจิตรเสนได้รับมอบหมายให้ออกแบบ
อาคารไปรษณีย์กลางในปีพ.ศ.2483 ซึ่งอยู่ในช่วงเวลาที่พันตรีควง อภัยวงศ์ดำรงตำแหน่งเป็นอธิบดี
กรมไปรษณีย์โทรเลขระหว่างปีพ.ศ. 2478 – พ.ศ.2484¹ เป็นต้น

นายนารถ โพธิประสาท เป็นบุตรของนายเปี้ยงและนางไหว เกิดในครอบครัว
ประชาชนทั่วไปมิได้มีเชื้อสายราชวงศ์หรือข้าราชการแต่อย่างใด แต่ด้วยความอดสาหัสของตัวทำให้
สามารถสอบชิงทุนไปเรียนต่างประเทศได้ เช่นเดียวกับพระสาโรชรัตนนิมมานก์ เกิดในตระกูล
ข้าราชการชั้นคุณหลวง ได้แก่ หลวงพัฒน์พงษ์ภักดีและนางเสงี่ยม ซึ่งแม้หลวงพัฒน์พงษ์ภักดี จะ
เป็นผู้มีความสามารถในกระเปาะพันธ์ เคยแต่งบทละครถวายในสมัยรัชกาลที่ 6 แต่ก็จัดว่าเป็น
ข้าราชการที่มีได้มีภารมียิ่งใหญ่มากเท่าใดนัก แต่เนื่องจากพระสาโรชรัตนนิมมานก์ เป็นผู้มีความรู้
ความสามารถจึงสามารถสอบชิงทุนไปศึกษาต่างประเทศได้

สำหรับสถาปนิกคนสุดท้ายของกลุ่มอันได้แก่ หม่อมเจ้าโศภนยากร วรารณ นั้น ทรงเป็น
พระโอรสของ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ และ หม่อมบุญวราวรรณ ณ
อยุธยา พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ ทรงเป็นพระราชโอรสของ
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 และเจ้าจอมมารดาเขียน ประสูติเมื่อวันที่
20 พฤศจิกายน พ.ศ. 2404 สิ้นพระชนม์ในรัชกาลที่ 7 เมื่อวันที่ 11 ตุลาคม พ.ศ. 2474 ในสมัยของ
รัชกาลที่ 5 ทรงได้รับโปรดเกล้าให้ดำรงตำแหน่งรองเสนาบดีกรมพระคลังมหาสมบัติ พระเจ้าบรม
วงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ ทรงมีความสามารถเรื่องการละคร พระนางเชลลิกษมีลาวัณ
หนึ่งในพระธิดาของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์นั้น ทรงได้เป็นพระมเหสีใน
พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์
พงศ์จึงทรงมีความสัมพันธ์แน่นแฟ้นกับรัชกาลที่ 6 กล่าวคือ ท่านทรงเป็นทั้งพระอนุชา และพระ
สัสสุระ เนื่องจากพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ทรงมีความชื่นชอบในเรื่อง
ศิลปะและการใช้ภาษาเป็นอย่างมาก จึงไม่แปลกเลยที่โอรสและธิดาของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรม
พระนราธิปประพันธ์พงศ์จะได้รับการปลูกฝังและซึมซับในเรื่องนี้มาตั้งแต่ครั้งเยาว์วัย สังเกตได้จาก
การที่พระนางเชลลิกษมีลาวัณ ที่มีความสนใจในการประพันธ์ และการละครอย่างมาก จนเป็นเหตุ

¹ กรมไปรษณีย์โทรเลข, 100ปีกรมไปรษณีย์โทรเลข, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ประยูร
วงศ์, 2526), 39.

ให้พระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 6 ซึ่งมีความสนพระทัยเรื่องเดียวกัน เกิดความประทับใจจนเกิดเป็นความรัก ส่วนหม่อมเจ้าไฉนยากรเองนั้น ก็ได้รับการปลูกฝังทางศิลปะและการใช้ภาษามาตั้งแต่ครั้งเยาว์วัย ท่านจึงชอบใช้เวลาว่างไปกับการเขียนภาพการ์ตูน ซึ่งครั้งหนึ่งรัชกาลที่ 6 ทรงเห็นภาพการ์ตูนล้อที่หม่อมเจ้าไฉนยากรได้วาดขึ้นมาจึงเกิดความชื่นชมและประทับใจในความสามารถจึงมีรับสั่งให้ส่งหม่อมเจ้าไฉนยากรไปศึกษาต่อ ณ ประเทศอังกฤษในฐานะนักเรียนทุนของพระองค์

จากการวิเคราะห์พื้นฐานทางครอบครัวและการปลูกฝังของสถาปนิกทั้ง 6 ท่านเห็นได้ว่าส่วนใหญ่สถาปนิกในกลุ่มยังมาจากครอบครัวของบุคคลที่มีหน้าที่ทางสังคมเป็นชนชั้นสูง มีเชื้อสาย ฐานะร่ำรวย หรือมาจากครอบครัวข้าราชการ ยกเว้นเพียงนายนาถที่มาจากครอบครัวของประชาชนธรรมดา แต่สิ่งที่เห็นอย่างชัดเจนคือ สถาปนิกผู้มีเชื้อสายของสกุลใหญ่อ่าง กฤดากร มักจะได้รับมอบหมายให้ทำงานชิ้นใหญ่และใกล้ชิดสถาบันพระมหากษัตริย์ในช่วงก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง และช่วงหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองนายจิตรเสนซึ่งเป็นน้องชายของพันตรีคว อภัยวงศ์ อดีตนายกรัฐมนตรีมักจะได้รับงานออกแบบอาคารสาธารณะชิ้นใหญ่ๆ อยู่เป็นประจำ

นอกจากนั้นที่น่าสนใจอีกประเด็นหนึ่งก็คือ การมีหรือไม่มีเชื้อสายที่เป็นเชื้อพระวงศ์ นั้นมีการฝังรากความคิดยังลึกต่อทัศนคติของสถาปนิกด้วย โดยกลุ่มที่มีเชื้อสายที่เป็นเชื้อพระวงศ์อย่าง หม่อมเจ้าอิทธิเทพสรรค์ หม่อมเจ้าสมัยเฉลิม กฤดากร และหม่อมเจ้าไฉนยากร วรพรรณนั้น มักจะสร้างงานที่มีแนวความคิดที่แสดงถึงการหวนคิดถึงอดีต(Nostalgia) ซึ่งสื่อให้เห็นถึงความฝังใจกับเรื่องราวในอดีต ความภูมิใจในประวัติศาสตร์ อันสามารถเชื่อมโยงไปถึงความระลึกต่ออดีตอันแสนรุ่งเรืองของราชวงศ์ในช่วงระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ซึ่งหลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบประชาธิปไตยนั้นเป็นเหตุทำให้สภาพสังคมต้องแปรเปลี่ยนไป โดยราชวงศ์ที่เคยมีอำนาจอย่างล้นเหลือนั้นไม่ใช่ศูนย์กลางของประเทศอีกต่อไปแล้ว ความคิดคำนึงถึงอดีตจึงถูกถ่ายทอดความรู้สึกจากนามธรรมให้ออกมาเป็นรูปธรรมโดยสื่อสารผ่านทางสถาปัตยกรรม หากแต่การหวนคำนึงถึงอดีตที่สถาปนิกเหล่านี้นำมาใช้ในการออกแบบอาคารสมัยใหม่นั้นได้มีการเลือกรูปแบบในการนำเสนอที่แตกต่างออกไปโดยคำนึงถึงกระแสความนิยม (Trend) ในเรื่องศิลปะและการออกแบบที่กำลังเป็นที่นิยมอยู่ในโลกตะวันตกด้วย หม่อมเจ้าอิทธิเทพสรรค์ เลือกใช้สไตล์โรแมนติคมาออกแบบอาคารพักอาศัยต่างๆของราชวงศ์ ไม่ว่าจะเป็นพระตำหนักมรริราชรัตบัลลังก์ วังสระปทุม หรือ ตำหนักเปี่ยมสุข วังไกลกังวล นับเป็นสไตล์ที่มีกลิ่นอายของอดีตแบบตะวันตก แต่มีความเรียบง่ายมากขึ้น ไม่เน้นความหรูหราฟุ่มเฟือยในการประดับตกแต่งอาคารอย่างหวือหวา แต่ก็ไม่ใช่เป็นอาคารรูปทรงเป็นกล่องเรียบเกลี้ยง นั่นคือยังให้

ความสำคัญในเรื่องรายละเอียดของงานช่าง และความประณีตในการตกแต่งต่างๆ หม่อมเจ้าสมัยเฉลิม มักจะออกแบบอาคารที่มีกลิ่นอายความเป็นไทย ไม่ว่าจะเป็นอาคารไทยประยุกต์อย่าง ศาลาธรรม มหาชัยเชิงใหม่ หรืออาคารสมัยใหม่ขนาดใหญ่อย่างศาลาเฉลิมกรุง และศาลาว่าการกรุงเทพมหานครฯ ก็ยังแฝงความเป็นไทยด้วยรายละเอียดการตกแต่งต่างๆ เช่น ประติมากรรมประดับอาคาร แต่หากเมื่อใดก็ตามที่หม่อมเจ้าสมัยเฉลิม จะออกแบบอาคารแนวตะวันตกก็จะเป็นแบบอาคารตะวันตกในอดีตอย่างชัดเจน สังเกตได้จากแบบร่างโรงละครแห่งชาติที่ไม่ได้สร้างอันคล้ายคลึงกับ Opéra de Paris โรงโอเปร่าของฝรั่งเศส และแบบร่างศาลาว่าการกทม.แบบเก่าที่คล้ายคลึงกับ Palais de Chaillot ซึ่งทั้งสองแบบร่างนี้ไม่ได้มีการก่อสร้างเนื่องจากนโยบายทางการเมืองของรัฐบาลสมัยนั้นก็มีบทบาทสำคัญในการกำหนดรูปแบบซึ่งจะกล่าวในส่วนต่อไปประกอบกัน ส่วนหม่อมเจ้าโวฒยากร วรวรรณนั้น มักจะเลือกสไตล์โรแมนติคอันสื่อถึงอาคารพื้นถิ่นของประเทศไทยมาใช้ ไม่ว่าจะเป็นอาคารสาธารณะอย่าง อาคารที่ทำงานกรมรถไฟแห่งประเทศไทย หอประชุมแพทยาลัย อาคารผู้ป่วยนอก โรงพยาบาลศิริราช หรืออาคารพักอาศัย อย่างบ้านในซอยต้นสน แต่จะมีการคำนึงถึงการเลือกวัสดุราคาไม่แพงและหาง่ายในประเทศไทยมาใช้ด้วย ซึ่งทั้งสามท่านในกลุ่มนี้มีความเหมือนกันในเรื่องการนำเรื่องราวของอดีตและความทรงจำกลับมาใช้ แต่มีความแตกต่างกันไปในรายละเอียดของแต่ละบุคคล

สำหรับกลุ่มสถาปนิกที่ไม่มีเชื้อสายราชวงศ์นั้น อาจสามารถเรียกได้ว่าไม่มีความผูกพันกับทางราชวงศ์เทียบเท่ากับสถาปนิกกลุ่มแรก สถาปนิกกลุ่มนี้ประกอบไปด้วย นายจิตรเสน อภัยวงศ์ นายนารถ โพธิประสาท และพระสาโรชรัตนนิมมานก์ อาคารที่สถาปนิกกลุ่มนี้ออกแบบมักจะเป็นอาคารที่ค่อนข้างเป็นสมัยใหม่อย่างมาก ก็จะเป็นอาคารที่ค่อนข้างเป็นกล่องสี่เหลี่ยม หลังคาแบนเป็นหลัก แสดงให้เห็นถึงการไม่ได้ให้ความสำคัญต่อความรุ่งเรืองของราชวงศ์ในอดีตเท่าใดนั้น แต่กลับมุ่งเน้นออกแบบอาคารที่สนองความต้องการของผู้คนจำนวนมากในสังคมไทยสมัยใหม่ยุคประชาธิปไตย

สรุปแล้วพื้นฐานทางครอบครัวและการปลูกฝังนั้นเป็นเสมือนรากของทัศนคติส่วนหนึ่ง ซึ่งเป็นอีกหนึ่งองค์ประกอบสำคัญอันส่งผลกระทบต่อรูปร่างหน้าตาของสถาปัตยกรรม ค่านิยมของแต่ละบุคคล โดยเฉพาะลำดับศักดิ์ในสังคมไทยที่แม้สถานการณ์ทางการเมืองได้เปลี่ยนแปลงไปแต่ในส่วนลึกของจิตใจของแต่ละคน ได้ส่งผ่านเรื่องราวออกมาในงานออกแบบที่สะท้อนให้เห็นถึงสถาปัตยกรรมของเจ้า(กลุ่มสถาปนิกที่สืบเชื้อสายราชวงศ์) และไพร่(กลุ่มสถาปนิกที่ไม่ได้มาจากเชื้อสายราชวงศ์) อันสืบเนื่องมาจากระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในช่วงเวลานั้น

1.2 การศึกษา นอกจากสถาบันทางครอบครัวแล้วอีกสถาบันหนึ่งที่มีส่วนในการปลูกฝังความคิดพื้นฐานได้ต่อจากครอบครัวก็คือ สถาบันทางการศึกษา โดยผู้วิจัยเชื่อว่าการศึกษานั้นสามารถปลูกฝังแนวความคิดและสร้างทัศนคติให้กับผู้ศึกษาได้ส่วนหนึ่ง หม่อมเจ้าอิทธิเทพสรรค์ กฤดากร หม่อมเจ้าสมัยเฉลิม กฤดากร และ นายจิตรเสน อภัยวงศ์ นั้นได้ไปศึกษาที่ Ecole Nationale Supérieure des Beaux Arts กรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส ซึ่งเป็นสถาบันสอนศิลปะเก่าแก่ประจำชาติของฝรั่งเศส แนวทางการสอนหลักสูตรต่างมุ่งเน้นการเรียนการสอนไปที่ศิลปะและสถาปัตยกรรมคลาสสิกของกรีกโบราณและโรมันเป็นสำคัญ² แต่ทั้งหมดนี้ดำเนินไปภายใต้แนวความคิดเชิงสุนทรียภาพแบบสมัยใหม่ (Concept of Modern Aesthetic Thinking) ที่เน้นความเรียบง่าย เก๋ขลังและกลมกลืน สังเกตได้จากผลงานของ หม่อมเจ้าสมัยเฉลิม กฤดากร ในสมัยที่เป็นนักศึกษาของสถาบันแห่งนี้ ไม่ว่าจะเป็น การออกแบบหอนาฬิกา อาคาร และการออกแบบโรงละคร ซึ่งเป็นการศึกษาในช่วงเวลา พ.ศ. 2461 - พ.ศ. 2470 (ค.ศ. 1918 – ค.ศ. 1927) จากใบรายงานผลการศึกษาทำให้ทราบว่ามีการสอนลึกลงไปในเรื่องศิลปะควบคู่ไปกับสถาปัตยกรรม เช่นงานประติมากรรม งานจิตรกรรม และใบรายงานผลการศึกษามีการระบุไว้ว่าหม่อมเจ้าสมัยเฉลิม กฤดากร เป็นลูกศิษย์ของ Duquesne และ Recoura ซึ่งเป็นอาจารย์คนเดียวกับสถาปนิกรุ่นพี่อย่าง Jacques Carlu ที่ได้รับการมอบหมายให้ออกแบบ Palais de Chaillot ในปี ค.ศ. 1937 (พ.ศ. 2480) Palais de Chaillot ตั้งอยู่ที่กรุงปารีสเป็นอาคารหลังใหญ่และค่อนข้างเป็นจุดสำคัญในเมืองปารีสเนื่องจากผังบริเวณที่เป็นแนวแกนเดียวกับหอไอเฟลซึ่งเป็นศูนย์กลางที่สำคัญของเมือง ปัจจุบัน Palais de Chaillot ได้แบ่งอาคารทั้ง 2 ปีกออกเป็น โรงละคร Theatre National de Chaillot ด้านหนึ่ง และพิพิธภัณฑ์นาวิ Musee de la Marine อีกด้านหนึ่ง Palais de Chaillot ที่ออกแบบโดย Jacques Carlu มีรูปทรงที่เรียบง่าย สง่างาม ซึ่งคล้ายคลึงกับ ศาลาว่าการกรุงเทพมหานครที่หม่อมเจ้าสมัยเฉลิม ออกแบบในปีพ.ศ. 2498 ซึ่งอาจจะเป็นผลมาจากการเรียนการสอนจากอาจารย์คนเดียวกันในสถาบันเดียวกันและจากประสบการณ์ที่ได้จากการพบเห็นสถาปัตยกรรมในช่วงเวลาปฏิบัติงานชีพสถาปนิก หม่อมเจ้าสมัยเฉลิมนั้นถือได้ว่าเป็นสถาปนิกไทยผู้เปี่ยมล้นไปด้วยอิทธิพลของ Ecole Nationale Supérieure des Beaux Arts เป็นอย่างมากเห็นได้ชัดจากหลักการในการออกแบบโดยที่ท่านมิได้ยึดติดกับรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง ทำให้ท่านสามารถออกแบบอาคารรูปร่างหน้าตา

² École des Beaux-Arts [Online], accessed 22 March 2007. Available from http://en.wikipedia.org/wiki/Ecole_des_Beaux-Arts

ต่างๆ ได้โดยที่ยังอยู่ภายใต้หลักการออกแบบของ Ecole Nationale Supérieure des Beaux Arts ได้ เช่น ศาลาว่าการกรุงเทพมหานคร แบบไทยประยุกต์ ศาลาเฉลิมกรุง แบบสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ และศาลาธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ แบบไทยประเพณี ในขณะที่หม่อมเจ้าอิทธิเทพสรรค์ กฤดากรค่อนข้างยึดติดกับรูปแบบโรมาเนติกมากกว่ารูปแบบอื่น ซึ่งอันนี้อาจจะสืบเนื่องมาจากรสนิยมส่วนตัวและความชื่นชอบสถาปัตยกรรมแบบโรมาเนติกในหมู่ชนชั้นสูงของสังคม

พระสาโรชรัตนนิมมานก์และนายารด โพธิประสาธ ได้รับทุนการศึกษาให้ไปศึกษาที่มหาวิทยาลัยลิเวอร์พูล ประเทศอังกฤษหาแตกต่างช่วงเวลากัน พระสาโรชรัตนนิมมานก์ได้ไปศึกษาในช่วง พ.ศ. 2456 – พ.ศ. 2461 (ค.ศ. 1913 - ค.ศ. 1918) ในขณะที่อาจารย์ารด ไปศึกษาในช่วง พ.ศ. 2467 – พ.ศ. 2472 (ค.ศ. 1924 – ค.ศ. 1929) โดยเป็นช่วงที่ Charles Herbert Reilly ดำเนินการเรียนการสอนอยู่ที่มหาวิทยาลัยแห่งนี้ระหว่างปี ค.ศ.1909 - ค.ศ.1933 เรียนการสอนที่ University of Liverpool โดยการนำของ Charles Herbert Reilly เน้นไปที่การออกแบบโดยเน้นภาพรวมของเมือง (Civic Design) เพื่อสอดคล้องกับสภาพสังคมสมัยใหม่ Charles Herbert Reilly มีความเชื่อแบบ Beaux-Arts เป็นอย่างมาก แต่เขาพยายามปฏิเสธ เขานำลักษณะการออกแบบสถาปัตยกรรมแบบ Ecole Nationale Supérieure des Beaux-Arts มาใช้กับงานสถาปัตยกรรมแบบสมัยใหม่ (Modern Architecture) มากขึ้น และเรียกงานเหล่านี้ว่า Monumental Classic พระสาโรชรัตนนิมมานก์นับว่าเป็นลูกศิษย์คนสำคัญที่ได้รับอิทธิพลนี้อย่างมาก สังเกตได้จากผลงานออกแบบอาคารสาธารณะของพระสาโรชรัตนนิมมานก์ เช่น อาคารเคมี 1 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และศาลยุติธรรม เป็นต้น สำหรับสถาปนิกในกลุ่มมีเพียงหม่อมเจ้าโวฒยากร วรวรรณ เป็นสถาปนิกเพียงท่านเดียวที่ไปศึกษา ณ University of Cambridge

แต่ที่สำคัญที่สุดเมื่อพิจารณาช่วงเวลาในการศึกษาของทั้ง 6 ท่านนั้นแล้วทำให้ทราบว่าอยู่ในช่วง ค.ศ. 1901 – ค.ศ. 1930 อันอยู่ในช่วงเวลาของสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ (Modern Architecture ค.ศ.1900 – ค.ศ.1930) ของโลกตะวันตกอย่างชัดเจน จึงไม่แปลกเลยที่ท่านจะเก็บเกี่ยวประสบการณ์การรับรู้ในสถาปัตยกรรมสมัยใหม่รวมถึงกระแสความนิยมรูปแบบสถาปัตยกรรมแบบต่างๆที่กำลังนิยมอยู่ในขณะนั้นในช่วงที่ท่านไปศึกษาอยู่ในต่างแดนจนต่อเนื่องมาถึงขณะเมื่อกลับมาปฏิบัติวิชาชีพสถาปัตยกรรมในประเทศไทย

1.3 รสนิยมส่วนตัว รสนิยมเป็นเรื่องของปัจเจก แต่ละบุคคลมีความชอบหรือความนิยมส่วนตัว ซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วนสามารถสังเกตได้จากการแสดงออกไม่ว่าจะเป็น การพูด การเขียน งานศิลปะ และงานสถาปัตยกรรม ในกลุ่มสถาปนิกไทยรุ่นบุกเบิกๆนี้มีบางท่านมีผลงานการประพันธ์ซึ่งสามารถนำมาวิเคราะห์ถึงทัศนคติและมุมมองต่างๆ ได้ เช่น ในหนังสือ “เรื่องของสถาปัตยกรรม”

ที่ หม่อมเจ้า อธิเทพสรรค์ได้เขียนขึ้น แสดงให้เห็นถึงความชื่นชอบในงานสถาปัตยกรรมที่ต้องมีความประณีตและความเป็นศิลปะด้วย อันสะท้อนมาสู่ผลงานการออกแบบของหม่อมเจ้าอธิเทพ สรรค์ กฤดากรที่จะมีความงามเชิงศิลปะควบคู่ไปกับความประณีตดังปรากฏอยู่ในงานออกแบบพระตำหนักเปี่ยมสุข วังไกลกังวล เป็นต้น สำหรับอาจารย์นารถ โพธิประสาทนั้นท่านได้เขียนหนังสือเล่มหนึ่งชื่อว่า “สถาปัตยกรรมในประเทศไทย” แต่ในหนังสือเล่มนี้มีได้แสดงความคิดเห็นต่อเรื่องใดๆมากนัก หากแต่เป็นการเรียงลำดับและให้ความรู้เกี่ยวกับสถาปัตยกรรมต่างๆในประเทศไทย แสดงให้เห็นถึงความสนใจในงานวิชาการการศึกษาสถาปัตยกรรมอย่างเป็นลำดับมีขั้นตอนและระบบระเบียบที่ชัดเจน ซึ่งสะท้อนออกมาในงานวางผังอาคารศาลาเฉลิมกรุงที่มีระบบในการวางผังอาคารแบบสมัยใหม่ที่ชัดเจน ส่วนพระสาโรชรัตนนิมมานก์นั้นก็ได้เขียนบทความในคอลัมน์ “ข่าวศิลป์” เรื่อง “การพิพิธภัณฑสถานที่กรุงปารีส พ.ศ. 2480” ไว้ใน วารสาร “ศิลปากร” ปีที่ 2 เล่มที่ 1 พ.ศ. 2481 และได้แสดงความคิดเห็นตอนหนึ่งไว้ว่า “.....ข้อที่สะดุดใจข้าพเจ้าต่อไปก็คือ ความพิศวงสนเท่ห์ในการวางแผนการก่อสร้างก่อนงาน การปฏิบัติขณะก่อสร้าง การบังคับบัญชาในขณะงาน³”

และตลอดทั้งบทความท่านมักจะมุ่งประเด็นไปในเรื่องของโครงสร้างและการก่อสร้าง เป็นสำคัญซึ่งแสดงให้เห็นถึงความสนใจในเรื่องโครงสร้างและการก่อสร้างเป็นพิเศษของท่าน ซึ่งมีปรากฏให้เห็นในการที่ท่านทดลองทำหลังคาแบน (Flat Slab) ที่บ้านของท่านเองเพื่อเป็นการทดลองโครงสร้างแบบใหม่⁴ ส่วนผลงานการเขียนและการอภิปรายของหม่อมเจ้าโวฒยากร วรวรรณนั้นมีจำนวนมากมายและในบทความเหล่านั้นท่านมักจะสอดแทรกแนวความคิดที่ว่า งานศิลปะที่ดีต้องมีเนื้อหาและคุณค่าเชิงศิลป์ ดังเช่นที่ท่านได้อภิปรายเป็นภาษาอังกฤษส่วนพระองค์เมื่อวันที่ 11 สิงหาคม พ.ศ. 2480 ไว้บางส่วนว่า

.....ผลงานศิลปะที่มีคุณสมบัติย่อมประกอบด้วย “เนื้อหา” (Subject Material) และ “คุณค่าเชิงศิลป์” (Art Value) เนื้อหานั้นประกอบด้วยความคิดที่แน่นแฟ้น ซึ่งอาจเรียกว่า “เนื้อหาความคิด” (Subject Material Idea) และประกอบด้วย “สาระของรูปทรง” (Subject-Matter Form)

³ พระสาโรชรัตนนิมมานก์, “การพิพิธภัณฑสถานที่กรุงปารีส พ.ศ. 2480,” ศิลปากร 2, 1 (2481) : 3.

⁴ ผุสดี ทิพทัส, สถาปนิกสยาม : พื้นฐาน บทบาท ผลงาน และแนวความคิด(พ.ศ.2475-2537) (กรุงเทพมหานคร : สมาคมสถาปนิกในพระบรมราชูปถัมภ์, 2539), 706.

ข้าพเจ้าขอยืนยันว่าคุณลักษณะของความเรียบง่ายและความสมบูรณ์ของสัดส่วนคือ และ ควรเป็น ประเด็นหลักของสถาปนิกทุกคน⁵

หม่อมเจ้า ไฉยยากร มีความคิดแบบลัทธิเหตุผลนิยม โดยแท้ สังเกตได้จากคำบรรยาย เรื่อง “ศิลปรส” ซึ่งเป็นบทความที่พูดกระจายเสียง ในรายการของกรมโคสนาการ เมื่อวันที่ 11 พฤศจิกายน พ.ศ. 2486 ดังนี้

.....บุคคลที่ชมทางศิลปรส ได้แก่จำพวกที่กล่าวนี้ คือผู้ที่ใช้ตาและตัดสินใจด้วย อารมณ์ แล้วแต่ความรู้สึกของตน (Aesthetic Prejudice) ส่วนบุคคลอีกจำพวกหนึ่งที่สูงทางศิลปรส คือผู้ที่ไม่ยอมถือแต่อารมณ์ตามความรู้สึกของเขาฝ่ายเดียวในการใช้ตาตัดสินใจแต่ต้องใช้หลักวิชา เป็นเหตุผลประกอบด้วย เพื่อให้แนวคิดของเขาหันตรงไปแต่ในทางที่ถูกเสมอ.....⁶

การสร้างสรรค์ทางความคิดในเรื่องการใช้วัสดุในการก่อสร้างอาคารก็ปรากฏให้เห็นใน บทความเรื่อง “วิธีสร้างบ้านแบบไทย ด้วยวัสดุภายในประเทศ” ที่เขียนไว้เมื่อ 28 กรกฎาคม 2486 ซึ่งได้เน้นถึงการนำวัสดุราคาไม่แพงมาใช้ในการก่อสร้างบ้านเช่น ชัดตะเกือปูน และฟางผสมปูน ซึ่งในบทความได้อธิบายอย่างละเอียดถึงขั้นตอนการทำและข้อดี ข้อเสีย ตลอดจนการเลือกใช้ เห็น ได้ชัดว่าท่านเป็นสถาปนิกที่ให้ความสนใจทั้งทางด้านศิลปะประเภทงานฝีมือ ประโยชน์ใช้สอย และวัสดุในการก่อสร้าง ดังปรากฏอยู่ในผลงานการออกแบบของท่านทั้งหลาย โดยเฉพาะการคัดสรร วัสดุใหม่ๆที่เหมาะสมกับสภาพเศรษฐกิจอย่างฝืดเคืองและขาดแคลน ท่านก็ยังทดลองที่วังของท่านเอง ก่อนว่าสามารถสร้างได้จริงแล้วจึงขยายความรู้ต่อ⁷ สำหรับ หม่อมเจ้าสมัยเฉลิม กฤดากร และนาย จิตรเสน อภัยวงศ์นั้นไม่ปรากฏหลักฐานงานเขียนแต่อย่างใด

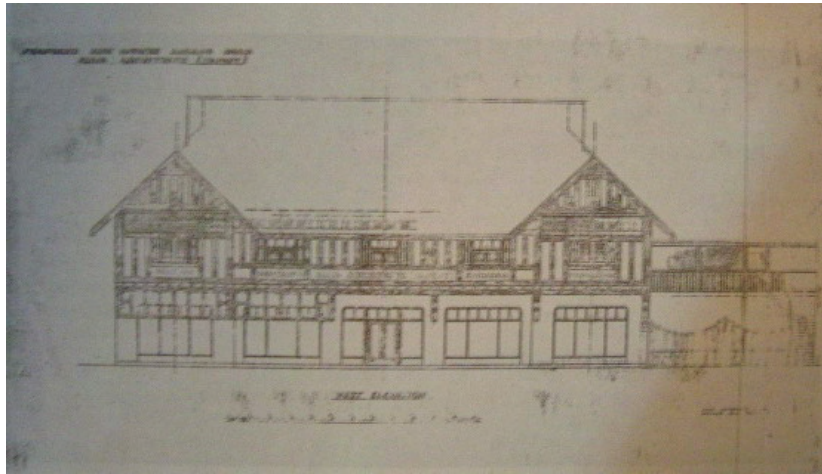
นอกจากการประพันธ์แล้วอีกสิ่งหนึ่งที่สะท้อนถึงรสนิยมของตัวสถาปนิกได้ดีก็คือ บ้าน ของสถาปนิกเอง ซึ่งเป็นสิ่งที่แสดงถึงความชื่นชอบและลักษณะเฉพาะตัว บ้านของหม่อมเจ้า สมัย เฉลิม กฤดากรที่ ซ. ภูมิจิตตินั้น แม้จะมีได้นำมาเป็นกรณีศึกษา แต่เมื่อพิจารณาภาพถ่ายจากหนังสือ “สถาปนิกสยาม : พื้นฐาน บทบาท ผลงาน และแนวความคิด(พ.ศ.2475-2537)” ของ สุสดี ทิพทัส แล้ว สังเกตได้ว่าเป็นแบบเรียบง่าย ใช้วัสดุสมัยใหม่อย่างกระเบื้องลอนคู่ และมีการทำcribอาคาร

⁵ มุลนิธิหม่อมเจ้าไฉยยากร วรวรรณ, หม่อมเจ้าไฉยยากร วรวรรณ 2443 – 2524, (กรุงเทพมหานคร : ด่านสุธา การพิมพ์, 2534), 39.

⁶ เรื่องเดียวกัน, 57.

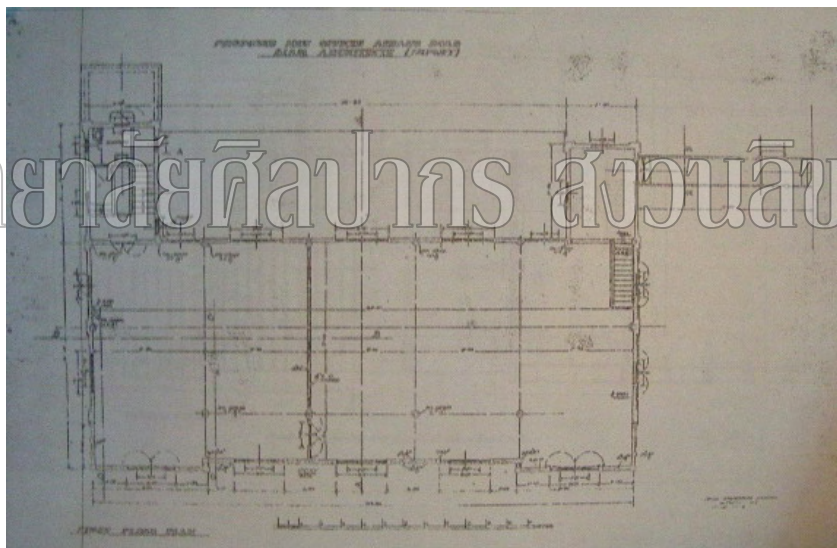
⁷ สัมภาษณ์ หม่อมราชวงศ์ ชาญวุฒิ วรวรรณ, บุตรชายหม่อมเจ้าไฉยยากร วรวรรณ, 16 สิงหาคม 2546.

เพื่อบังแดด (Fin) บ้านของนายจิตรเสน อภัยวงศ์ที่ซอเย่นอากาศนั้นเป็นอาคาร 2 ชั้น รูปร่างคล้าย
 กล้องสี่เหลี่ยม แต่มีการทำพื้นผิวของผนังให้หยาบ บ้านพระสาโรชรตน์นิมมานก์ เป็นอาคารทรง
 กล้องเรียบง่ายและมีการทำหลังคาซ้อนไว้หลังแนวคอนกรีต บ้านหม่อมเจ้าโวฒยากร วรวรรณ ที่
 ซอยต้นสนเป็นแบบกระท่อม ผนังเป็นฝาขัดแตะฉาบปูน อันเปี่ยมไปด้วยแนวความคิดแบบกลุ่ม
 “Arts and Crafts Movement” ส่วนบ้านของหม่อมเจ้า อธิเทพสรรค์ กฤดากรนั้นไม่ปรากฏ
 หลักฐาน แต่ในการค้นเอกสารที่หอดจดหมายเหตุทำให้ได้พบหลักฐานชิ้นสำคัญที่คาดว่าอาจจะเป็น
 แบบก่อสร้างของอาคารสำนักงานสถาปนิกของหม่อมเจ้าอธิเทพสรรค์ กฤดากร เนื่องจากในแบบ
 มีการใช้ชื่อว่า Proposed New Office Asdang Road Siam Architects (Import) และเมื่อพิจารณาปี
 พ.ศ. ที่ปรากฏในเอกสารแบบของ อาคาร Siam Architects แล้วมีการบันทึกเดือนและปีในการเขียน
 แบบไว้คือ October 1927 ตรงกับ ตุลาคม พ.ศ. 2470 ซึ่งเป็นช่วงเวลาหลังจากการสร้าง พระที่นั่งมณี
 ราชรัถบัลลังก์ พระตำหนักเปี่ยมสุขและพระตำหนักกรมหลวงสงขลานครินทร์แล้ว นอกจากบ้าน
 เป็นอาคารที่สามารถสะท้อนรสนิยมของสถาปนิกเจ้าของบ้านได้อย่างดีแล้ว อาคารสำนักงานของตัว
 สถาปนิกเองก็สามารถสะท้อนรสนิยมของผู้ออกแบบได้ไม่แพ้กัน อาคารหลังนี้เป็นอาคารปูนที่มี
 การตกแต่งด้วยเครื่องไม้ฉลุที่เรียบง่ายแนวโรแมนติคโดยเน้นความสมมาตรของรูปด้าน ปัจจุบัน
 อาคารหลังนี้เป็นร้านค้าของ NPE จำหน่ายอะไหล่และเครื่องไฟฟ้า มีการเปลี่ยนแปลงไปมาจาก
 แบบที่พบในหอดจดหมายเหตุพอสมควร และที่น่าเสียดายที่สุดคือ ได้เกิดเหตุเพลิงไหม้บนบริเวณชั้น
 2 ของอาคารเมื่อไม่นานมานี้ นอกจากนั้นแล้วท่านอธิเทพสรรค์ยังมีผลงานศิลปะอื่นๆอีกมากมาย
 ไม่ว่าจะเป็นการออกแบบแสตมป์ การออกแบบบันไดที่พระปฐมเจดีย์ และสะพานเจริญศรัทธา ที่
 จังหวัดนครปฐม ซึ่งจะเห็นว่านอกจากงานออกแบบสถาปัตยกรรมแบบตะวันตกแล้วท่านยังสามารถ
 สร้างงานศิลปะแบบไทยได้อย่างงดงามด้วย โดยเฉพาะในงานศิลปสถาปัตยกรรมในส่วนที่เป็น
 ลวดลายและประติมากรรม สำหรับนายনারด โพธิประสาธน์นั้นไม่ปรากฏหลักฐานในเรื่องบ้านพัก
 อาศัยให้เห็นเป็นรูปธรรมแต่อย่างใด

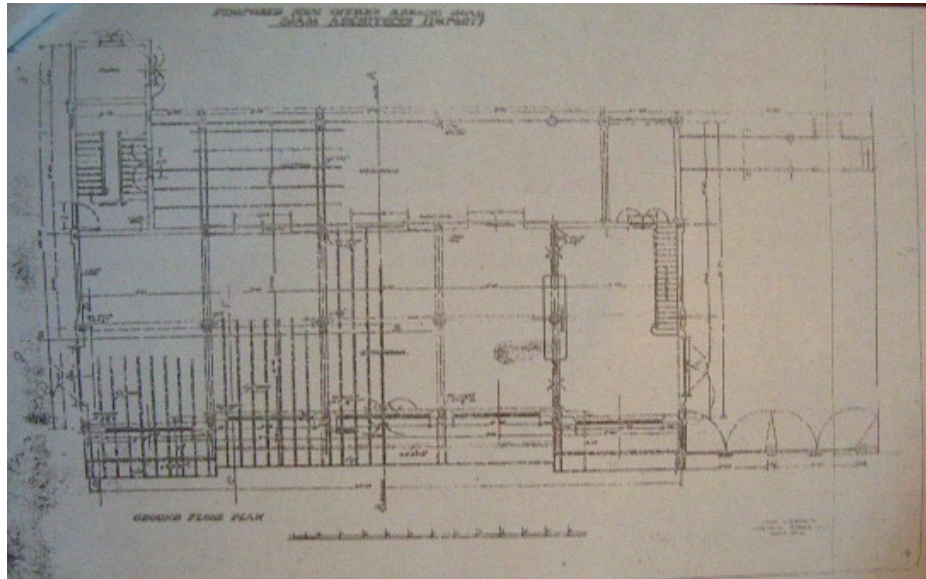
แผนผังที่ 275 รูปด้านอาคาร Siam Architects

ที่มา : “เรื่องสัญญาก่อสร้างตึกหมายเลขที่20,” (4) ศธ.2.1.2.1.1/7, 2470, หอจดหมายเหตุแห่งชาติ.

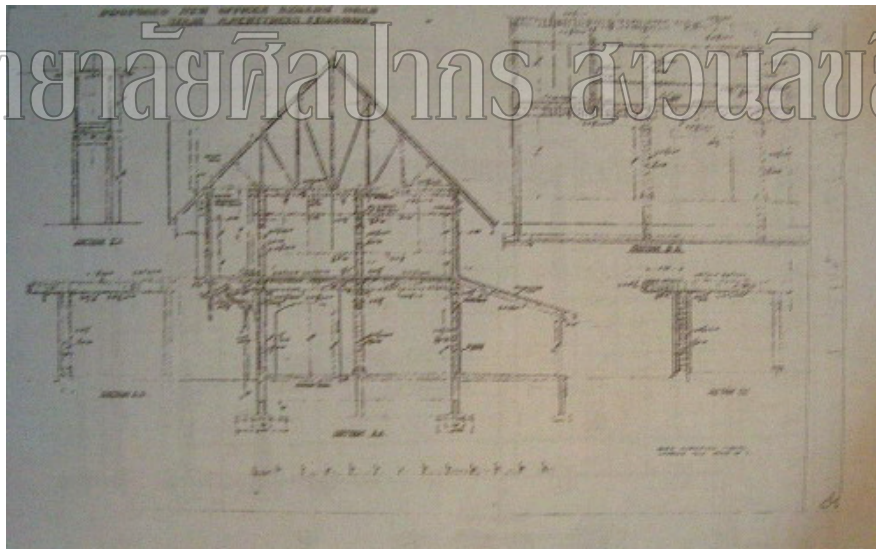
แผนผังที่ 276 ผังอาคาร Siam Architects

ที่มา : “เรื่องสัญญาก่อสร้างตึกหมายเลขที่20,” (4) ศธ.2.1.2.1.1/7, 2470, หอจดหมายเหตุแห่งชาติ.

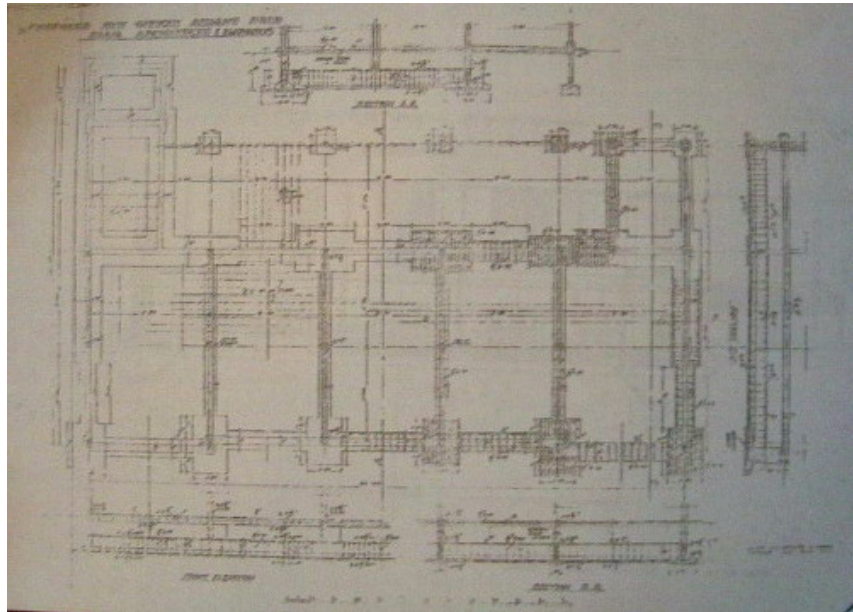
แผนผังที่ 277 ผังโครงสร้างอาคาร Siam Architects

ที่มา : “เรื่องสัญญาก่อสร้างตึกหมายเลขที่20,” (4) ศธ.2.1.2.1.1/7, 2470, หอจดหมายเหตุแห่งชาติ.

แผนผังที่ 278 ภาพตัดอาคาร Siam Architects

ที่มา : “เรื่องสัญญาก่อสร้างตึกหมายเลขที่20,” (4) ศธ.2.1.2.1.1/7, 2470, หอจดหมายเหตุแห่งชาติ.

แผนผังที่ 279 ฟังคานอาคาร Siam Architects

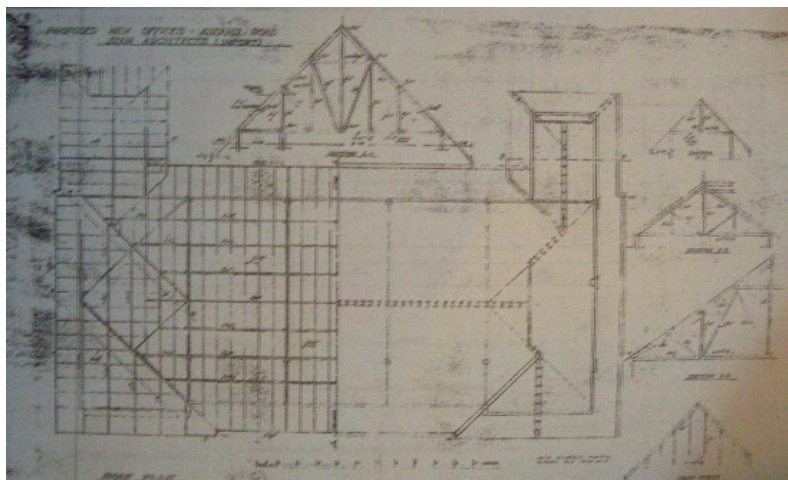
ที่มา : “เรื่องสัญญาก่อสร้างตึกหมายเลขที่20,” (4) ศธ.2.1.2.1.1/7, 2470, หอจดหมายเหตุแห่งชาติ.

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

แผนผังที่ 280 รูปด้านอาคาร Siam Architects

ที่มา : “เรื่องสัญญาก่อสร้างตึกหมายเลขที่20,” (4) ศธ.2.1.2.1.1/7, 2470, หอจดหมายเหตุแห่งชาติ.

แผนผังที่ 281 แบบแสดงรายละเอียดอาคาร Siam Architects

ที่มา : “เรื่องสัญญาก่อสร้างตึกหมายเลขที่ 20,” (4) ศธ.2.1.2.1.1/7, 2470, หอจดหมายเหตุแห่งชาติ.

ภาพที่ 175 สถาปนิก Siam Architects ในปัจจุบัน

ที่มา : จากการสำรวจของผู้วิจัย

2. วิเคราะห์จากปัจจัยภายนอก

หลังจากที่วิเคราะห์จุดเริ่มต้นจากตัวสถาปนิกแล้ว ต่อไปนี้จะวิเคราะห์ถึงความสัมพันธ์กับปัจจัยแวดล้อมต่างๆ อันประกอบด้วย 2 ส่วนย่อย ได้แก่ กระแสความนิยมของสถาปัตยกรรมและอิทธิพลทางการเมืองที่มีผลต่อตัวสถาปนิก ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

2.1 กระแสความนิยมของสถาปัตยกรรม ค.ศ. 1901 – ค.ศ.1930 เป็นช่วงเวลาที่สถาปนิกทั้ง 6 ท่านไปศึกษาวิชาสถาปัตยกรรมที่ประเทศฝรั่งเศสและอังกฤษ ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่โลกตะวันตกมีกระแสความนิยมสถาปัตยกรรมต่าง ๆ มากมาย ไม่ว่าจะเป็น Neoclassic, Romantic, Arts and Crafts Movement, Art Nouveau, Modern Movement และ Art Deco ฉะนั้นจึงไม่แปลกเลยที่สถาปนิกเหล่านี้จะได้รับประสบการณ์ในการรับรู้สถาปัตยกรรมแบบที่กำลังเป็นที่นิยมกันอยู่ผ่านทางการศึกษาและสภาพแวดล้อมรอบตัว นอกจากนั้นในช่วงเวลาที่สถาปนิกทั้ง 6 ท่านกลับมาปฏิบัติวิชาชีพที่ประเทศไทยนั้นกระแสความนิยมของสถาปัตยกรรมในต่างประเทศก็มีผลต่อทัศนคติของตัวสถาปนิกและผู้ว่าจ้างอันส่งผลต่อการกำหนดรูปแบบของสถาปัตยกรรมที่สถาปนิกออกแบบด้วย หากแต่ผลงานการออกแบบของสถาปนิกกลุ่มนี้มีได้มุ่งเน้นไปที่กระแสความนิยมของสถาปัตยกรรมกระแสใดกระแสหนึ่งเพียงอย่างเดียว หากแต่ในอาคารหนึ่งหลังมักจะมีความคิดจากลัทธิต่างๆผสมรวมกันอยู่

2.2 อิทธิพลทางการเมืองที่มีผลต่อตัวสถาปนิก อิทธิพลทางการเมืองมีผลต่อตัวสถาปนิกบางท่านในบางกรณี เช่น การออกแบบศาลาว่าการกรุงเทพมหานครที่หม่อมเจ้าสมัยเฉลิม กฤดากร ร่างแบบขึ้นต้นเป็นอย่างหนึ่ง แต่เมื่อรัฐบาลอนุมัติให้สร้างเป็นอีกแบบหนึ่ง และกรณีแบบวังโรงละครแห่งชาติที่ไม่ได้สร้างก็เป็นกรณีเดียวกัน ที่เมื่อขึ้นต้นหม่อมเจ้าสมัยเฉลิม กฤดากร ออกแบบมาคล้ายคลึงกับโรงโอเปร่าที่ปารีส ซึ่งทางรัฐบาลไม่เห็นชอบด้วยจึงเปลี่ยนเป็นแบบที่มีความเป็นไทยมากกว่าแทน เพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายของทางรัฐบาล นอกจากนี้ยังมีกรณีที่สถาปนิกบางท่านอยู่ในตระกูลของอดีตนายกรัฐมนตรีบางท่านทำให้ได้รับงานออกแบบขนาดใหญ่เป็นประจำ ได้แก่ นายจิตรเสน อภัยวงศ์ น้องชายต่างมารดาของพันตรีควง อภัยวงศ์ ที่มักจะได้ออกแบบอาคารสาธารณะขนาดใหญ่ เช่น โครงการอาคารริมถนนราชดำเนินกลาง กรีฑาสถาน จากกรณีนี้ทำให้สังเกตได้ว่าเมื่อสถานการณ์บ้านเมืองเปลี่ยนแปลง ศูนย์กลางของสังคมย้ายจากสถาบันมหากษัตริย์มาเป็นสถาบันทางการเมือง ทำให้นายจิตรเสน อภัยวงศ์ ซึ่งไม่มีเชื้อสายราชวงศ์แต่มีเชื้อสายทางการเมือง ได้มีบทบาทในการรับมอบหมายให้ออกแบบอาคารสาธารณะขนาดใหญ่ให้กับสังคมสมัยใหม่ที่เพิ่งเกิดขึ้นอย่างมากมาย

3. วิเคราะห์ลักษณะเฉพาะและลักษณะร่วมในสถาปัตยกรรมของสถาปนิกแต่ละท่าน

จะแบ่งวิเคราะห์เป็น 2 ข้อใหญ่ ดังนี้

3.1 วิเคราะห์ลักษณะเฉพาะในสถาปัตยกรรมของสถาปนิกแต่ละท่าน งานสถาปัตยกรรมของแต่ละท่านมีลักษณะเฉพาะตัว แตกต่างกันไปดังนี้

3.1.1 หม่อมเจ้าอิทธิเทพสรรค์ กฤดากร ผลงานของหม่อมเจ้าอิทธิเทพสรรค์ กฤดากร ส่วนใหญ่เป็นอาคารพักอาศัย นำมาเป็นกรณีศึกษาจำนวน 3 หลังอันได้แก่ พระตำหนักมารีราชรัตบัลลังก์ พระราชวังสนามจันทร์ พระตำหนักเปี่ยมสุข พระราชวังไกลกังวล และ ตำหนักกรมหลวงสงขลานครินทร์ วังสระปทุม จากการศึกษาผลงานดังกล่าวทำให้สามารถสรุปพัฒนาการในงานออกแบบของท่านได้ดังนี้

ในช่วงแรกนั้นหม่อมเจ้าอิทธิเทพสรรค์ให้ความสำคัญต่อความสมดุลและสมมาตรเป็นอย่างมาก สังเกตได้จากการวางผังพระตำหนักมารีราชรัตบัลลังก์ ที่พระราชวังสนามจันทร์ในปี พ.ศ.2459 ที่วางผังอาคารเป็นรูปไม้กางเขนที่มีความสมมาตรเป็นอย่างมาก ซึ่งเป็นการวางผังแบบสถาปัตยกรรมแบบคลาสสิกโดยรูปแบบของอาคารหลังนี้เป็นแบบนีโอคลาสสิกและโรแมนติก การย้ายไปสู่สถาปัตยกรรมแบบนีโอคลาสสิกนี้น่าจะมาจากพระราชนิยมในเรื่องราวของอดีตที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวผู้สร้างตำหนักทรงมีความสนใจ

ต่อมาช่วงที่ 2 เป็นช่วงเวลาของการเปลี่ยนแปลง จากการสร้างพระตำหนักเปี่ยมสุข พระราชวังไกลกังวล ในปี พ.ศ.2469 แสดงให้เห็นถึงการวางผังที่เปลี่ยนแปลงไปจากกรอบความคิดเดิม สถาปนิกนำเอาผังรูปไม้กางเขนแบบสมมาตรมาซ่อนตัวไว้ในโครงร่างของผังอาคารรูปสี่เหลี่ยม แสดงให้เห็นถึงความต้องการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการวางผังแต่ภายในส่วนลึกแล้วสถาปนิกยังนิยมการวางผังแบบคลาสสิกอยู่ และในปีเดียวกันความเปลี่ยนแปลงก็แสดงให้เห็นในการออกแบบผังอาคารตำหนักกรมหลวงสงขลานครินทร์ ที่วังสระปทุม ที่ดัดแปลงผังรูปไม้กางเขนโดยลดความยาวของแนวแกนรองลงไปจนเกือบเหมือนกับผังอาคารรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้ายาว ผลงานในช่วงที่ 2 นี้มีความโน้มเอียงเข้าสู่สถาปัตยกรรมสมัยใหม่มากขึ้นในแง่ของการวางผังที่ยึดถือประโยชน์ใช้สอย และเหตุผลนิยม รวมไปถึงการเจาะช่องแสงของอาคารที่สามารถแสดง Function ภายใน ความเรียบง่ายและการลดทอดรายละเอียด แต่ยังใช้รูปแบบของงานสถาปัตยกรรมแบบโรแมนติกปกคลุมอยู่ ซึ่งเป็นที่ชื่นชอบในสังคมอย่างมาก เนื่องจากบ้านที่ท่านออกแบบนั้นสวยงามและราคาสูง เป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวาง

ลักษณะเด่นในงานสถาปัตยกรรมของหม่อมเจ้าอิทธิเทพสรรค์ กฤดากร ได้แก่ การใช้ผังคลาสสิกภายใต้รูปแบบสถาปัตยกรรมโรแมนติกโดยดำเนินอยู่ในกรอบความคิดแบบสถาปัตยกรรมสมัยใหม่(Modern Architecture) ผลงานการออกแบบอาคารของท่านมักจะออกแบบอาคารที่มีสัดส่วนสมดุลทั้ง 2 ข้าง แต่ไม่เหมือนกันทั้ง 2 ด้าน จึงทำให้งานของท่านไม่น่าเบื่อ และ

จะมีลูกเล่นในส่วนต่าง ๆ ของอาคาร ท่านชอบทำงานในเชิงมุ่งเน้นไปในทางศิลปะ ไม่ชอบงานเชิงธุรกิจและพาณิชย์ งานตกแต่งของท่านประณีตมาก แม้ในรายละเอียด ยกตัวอย่างเช่น การเข้าไม้ตรงบริเวณ Joint ต่างๆซึ่งท่านออกแบบอย่างดีทุกจุด จนเมื่อครั้งที่มิโครงการจะซ่อมแซมพระตำหนักเปี่ยมสุข พระราชวังไกลกังวล สถาปนิกผู้ได้รับมอบหมายให้ไปซ่อมนั้น ไม่กล้าจะซ่อมด้วยความที่เกรงว่ารายละเอียดอันประณีตเหล่านั้นหายไป⁸ สำหรับเรื่องวัสดุที่ใช้นั้นท่านมักจะใช้วัสดุธรรมชาติ เช่น หิน และ ไม้ เป็นต้น มาช่วยในการตกแต่ง ดังนั้นสถาปัตยกรรมที่ท่านออกแบบจึงมีความกลมกลืนกับธรรมชาติ โดยอาคารเหล่านี้จะลดทอนการตกแต่งแบบวิจิตรบรรจงเหมือนที่เคยมีมาแต่ในอดีต

แนวความคิดในการออกแบบของหม่อมเจ้าอิทธิเทพสรรค์ กฤดากร นั้น เรียกได้ว่าเป็นแบบ Romanticism ที่สร้างอารมณ์ความรู้สึก และจินตนาการแก่ผู้พบเห็น สังกัดได้จากผลงานออกแบบอาคารพักอาศัยที่ท่านออกแบบซึ่งมักจะมีบรรยากาศเสมือนเรื่องในจินตนาการโดยหยิบยืมเรื่องราวจากดินแดนแสนไกลในอดีตมาเป็นตัวดำเนินเรื่องราว การรับแนวความคิดนี้ น่าจะมาจากประสบการณ์การรับรู้ผ่านสภาพแวดล้อมในช่วงเวลาที่ท่านไปศึกษาอยู่ต่างประเทศในช่วงปี ค.ศ.1901 – ค.ศ.1915 ซึ่งแม้ว่าในช่วงเวลานั้นก็มีรูปแบบสถาปัตยกรรมแบบอื่นเกิดขึ้นหลากหลาย แต่ท่านก็ยังเลือกใช้สถาปัตยกรรมแบบ โรแมนติก คาดว่าน่าจะมีเหตุผลมาจากเหตุผล 2 ประการ คือ รสนิยมส่วนตัว และผลงานส่วนใหญ่ออกแบบให้เป็นอาคารพักอาศัยของพระมหากษัตริย์และราชวงศ์ที่ยังคงนิยมชมชอบเรื่องราวในอดีตหรือประวัติศาสตร์(Nostalgia)อยู่ ซึ่งโรแมนติกสามารถเป็นตัวแทนของรูปแบบย้อนยุคแต่ไม่หยาบหยาบแบบที่เคยมีมาอดีตได้อย่างลงตัว โดยเฉพาะในงานออกแบบตำหนักเปี่ยมสุข วังไกลกังวลเพื่อพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว นับเป็นการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญต่อภาพลักษณ์ของการออกแบบที่ประทับของพระมหากษัตริย์

3.1.2 หม่อมเจ้าสมัยเฉลิม กฤดากร ตัวอย่างผลงานของหม่อมเจ้าสมัยเฉลิม กฤดากร ที่นำมาศึกษานั้น ประกอบไปด้วย ศาลาเฉลิมกรุง ศาลาว่าการกรุงเทพมหานคร และศาลาธรรมมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ สามารถแบ่งงานได้ออกเป็น 3 ช่วงเวลาด้วยกัน คือ

ช่วงที่ 1 แบบสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ (Modern Architecture) เช่น ภาพยนตร์เฉลิมกรุง ที่สร้างขึ้นในปีพ.ศ.2473 ซึ่งโรงภาพยนตร์นี้ท่านได้ออกแบบร่วมกับนายনারด โพธิ์ประสาธ ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่สถาปนิกท่านนี้ออกแบบงานสมัยใหม่อย่างเต็มที่ไม่ว่าจะเป็นผังของอาคารหรือ

⁸ สัมภาษณ์ พลเรือตรี สมภพ ภิรมย์, อดีตคณบดีคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย รุ่นแรก, 12 ธันวาคม 2546.

ลักษณะทางสถาปัตยกรรมของอาคาร แต่ลักษณะสถาปัตยกรรมแบบสมัยใหม่ของรูปร่างหน้าตาอาคารที่ท่านเลือกใช้นั้นเป็นแบบ Art Deco ซึ่งเป็นสถาปัตยกรรมสมัยใหม่แบบฝรั่งเศส อันน่าจะมาจากประสบการณ์การรับรู้ขณะศึกษาที่ประเทศฝรั่งเศส(ค.ศ.1908 – ค.ศ.1927)ที่ขณะนั้น Art Deco กำลังเป็นที่นิยมและโด่งดังจากนิทรรศการ “1925 Exposition Internationale des Arts Decoratifs et Industriels Modernes” ที่กรุงปารีส ต่อเนื่องมาถึงช่วงที่เริ่มก่อสร้างอาคารหลังนี้ในปีพ.ศ.2473 (ค.ศ.1930) อันคาบเกี่ยวอยู่ในช่วงเวลาอันเฟื่องฟูของ Art Deco (ค.ศ.1910 - 1939)

ช่วงที่ 2 แบบสถาปัตยกรรมไทยประยุกต์ เช่น ศาลาว่าการกรุงเทพมหานครฯ ที่สร้างขึ้นในปีพ.ศ. 2498 เนื่องด้วยนโยบายของรัฐบาลจอมพลป.พิบูลสงครามในช่วงนั้นต้องการรณรงค์เรื่องชาตินิยม การออกแบบอาคารที่มีลักษณะไทยประยุกต์จึงเป็นสิ่งที่ผู้บริหารประเทศต้องการ ในช่วงเวลานี้หม่อมเจ้าสมัยเฉลิมก็สามารถออกแบบอาคารไทยประยุกต์โดยใช้ผังแบบคลาสสิกที่อิงหลักการเรื่องความสมมาตรออกมาผสมผสานกับการออกแบบสมัยใหม่(Modern Architecture) ที่เน้นความเรียบง่ายและแสดงโครงสร้างของอาคาร รวมไปถึงการประดับตกแต่งด้วยประติมากรรมศิลปกรรมไทยที่มีการลดทอนรายละเอียดคล้ายจะเป็น Art Deco ในแบบของไทย และเมื่อเทียบงานชิ้นนี้กับ Palais de Chaillot ที่ปารีสจะพบว่ามีความคล้ายคลึงกันมาก ซึ่งน่าจะเป็นอิทธิพลที่ได้รับมา

ช่วงที่ 3 แบบสถาปัตยกรรมไทยประเพณี เช่น ศาลาธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ที่สร้างขึ้นในปีพ.ศ.2507 เป็นอาคารสำหรับทำพิธีสำคัญที่มีลักษณะไทยประเพณี สถาปนิกท่านนี้ก็สามารถออกแบบได้อย่างดี เชื่อว่าน่าจะมีผลมาจากพื้นฐานมาจากบิดาผู้ซึ่งมีผลงานออกแบบสถาปัตยกรรมไทย และพื้นฐานทางครอบครัวที่ใกล้ชิดกับราชวงศ์และสถาบันพระมหากษัตริย์อย่างแนบแน่น อาจทำให้ได้พบเห็นสถาปัตยกรรมไทยชั้นสูงในที่ต่างๆจึงเป็นสิ่งที่คุ้นเคยมาตั้งแต่วัยเยาว์

นอกจากนี้ยังมีผลงานออกแบบสถาปัตยกรรมที่มีได้นำมาเป็นกรณีศึกษาบางกรณี เช่น แบบร่างโรงละครแห่งชาติที่ไม่ได้สร้างที่ออกแบบเป็นสถาปัตยกรรมแบบ Neoclassic ซึ่งคล้ายคลึงกับ โรงละคร โอเปรา ที่กรุงปารีส และพระตำหนักภูพิงคราชนิเวศน์ที่มีลักษณะไทยประเพณี

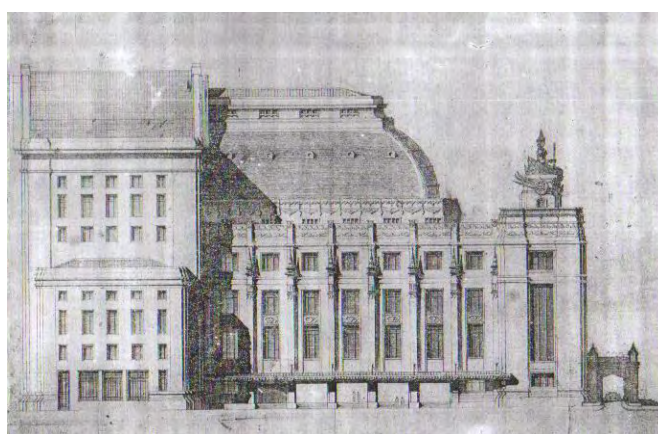
จากผลงานทั้งหมดจะสังเกตได้ว่าลักษณะเด่นในงานสถาปัตยกรรมต่าง ๆ ท่านมักจะใช้ประติมากรรมมาประดับตกแต่งด้วยเสมอ เนื่องจากท่านมีความสามารถพิเศษในการสร้างงานประติมากรรมด้วยซึ่งได้ร่ำเรียนมาจาก Ecole Nationale Supérieure des Beaux-Arts และที่สำคัญในการวางผังอาคารสาธารณะต่างๆที่ท่านออกแบบมักจะใช้ผังแบบคลาสสิกโดยที่รูปแบบของอาคารสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตลอด

แนวความคิดในการออกแบบของหม่อมเจ้าสมัยเฉลิม กฤดากร นั้น เห็นได้ชัดเจนว่ามีความเป็นแนวความคิดจากสถาบัน Ecole Nationale Supérieure des Beaux-Arts เป็นอย่างมาก ที่มีความคิดเชิงสุนทรียภาพแบบสมัยใหม่ (Concept of Modern Aesthetic Thinking) ที่เน้นความเรียบง่าย เก๋ขึงเกลตาและกลมกลืน แต่ไม่ยึดติดกับรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง จึงทำให้หม่อมเจ้าสมัยเฉลิม กฤดากรสามารถออกแบบอาคารได้หลากหลายไม่ยึดติดกับรูปแบบแต่เน้นเรื่องของแนวความคิดเป็นหลักแทน

ภาพลายเส้นที่ 1 โรงละครแห่งชาติ(ที่ไม่ได้สร้าง) ด้านหน้า

ที่มา : ประวัติหม่อมเจ้าสมัยเฉลิม กฤดากร (ม.ป.ท., 2510. พิมพ์ในงานศพหม่อมเจ้าสมัยเฉลิม กฤดากร พุทธศักราช 2510), ไม่ปรากฏเลขหน้า.

ภาพลายเส้นที่ 2 โรงละครแห่งชาติ(ที่ไม่ได้สร้าง) ด้านข้าง

ที่มา : ประวัติหม่อมเจ้าสมัยเฉลิม กฤดากร (ม.ป.ท., 2510. พิมพ์ในงานศพหม่อมเจ้าสมัยเฉลิม กฤดากร พุทธศักราช 2510), ไม่ปรากฏเลขหน้า.

3.1.3 นายจิตรเสน อภัยวงศ์ ผลงานการออกแบบของนายจิตรเสน อภัยวงศ์ ที่นำมาเป็นกรณีศึกษาครั้งนี้ มีอยู่จำนวน 7 ผลงานด้วยกัน ได้แก่ อาคารกรีฑาสถาน โรงหนังทหานบก จังหวัดลพบุรี อาคารพาณิชย์ริมถนนราชดำเนินกลาง อาคารอำนวยการ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ที่ทำการไปรษณีย์บางรัก ศาลแขวงจังหวัดสงขลา และบ้านนายจิตรเสน อภัยวงศ์ โดยผลงานออกแบบอาคารสาธารณะทั้ง 6 กรณีสามารถแบ่งงานออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่

กลุ่มที่ 1 สถาปัตยกรรมที่ได้รับอิทธิพลมาจากสถาปัตยกรรมแบบ Art Deco ลักษณะเด่นของสถาปัตยกรรมกลุ่มนี้คือเป็นสถาปัตยกรรมก้อนปริมาตรขนาดใหญ่ที่มีทางเข้าหลักอยู่ที่กึ่งกลางของอาคาร มีการเจาะช่องแสงขนาดใหญ่ที่เหนือประตูทางเข้าหลัก การวางผังและรูปด้านเน้นความสมมาตรของอาคาร และจะมีการตั้งเสาธงไว้ที่ด้านหน้าอาคารตามแนวแกนหลักของอาคาร ผลงานในกลุ่มนี้ได้แก่ อาคารกรีฑาสถาน ที่สร้างในปีพ.ศ. 2481 โรงหนังทหานบก จังหวัดลพบุรี ที่สร้างในปีพ.ศ. 2481 ที่ทำการไปรษณีย์บางรัก ที่สร้างในปีพ.ศ. 2483 ศาลแขวงจังหวัดสงขลา ที่สร้างในปีพ.ศ. 2484 และอาคารโรมแรมรัตนโกสินทร์ ในกลุ่มอาคารพาณิชย์ริมถนนราชดำเนินกลาง ที่สร้างในปีพ.ศ. 2483 การประดับตกแต่งด้วยประติมากรรมแบบลดทอนรายละเอียดในบางจุด

กลุ่มที่ 2 สถาปัตยกรรมที่ได้รับอิทธิพลมาจากสถาปัตยกรรมสมัยใหม่จากกลุ่มสถาปนิกชาวดัชท์ รุ่นที่ 1 ที่มักออกแบบอาคารเป็นก้อนปริมาตรทึบตันขนาดใหญ่ ที่มีระนาบตรงผสมโค้ง โดยเฉพาะตรงมุมอาคาร อาคารในกลุ่มนี้ได้แก่ กลุ่มอาคารพาณิชย์ริมถนนราชดำเนินกลาง ที่สร้างในปีพ.ศ. 2483

กลุ่มที่ 3 สถาปัตยกรรมที่ได้รับอิทธิพลมาจากสถาปัตยกรรม Romantic ได้แก่ อาคารอำนวยการ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ที่สร้างขึ้นในปีพ.ศ. 2483

ในผลงานออกแบบอาคารสาธารณะทั้ง 3 กลุ่มนี้ ที่โดดเด่นที่สุดเห็นจะเป็นผลงานในกลุ่มที่ 1 ที่ได้รับอิทธิพลจาก Art Deco ซึ่งจะพบว่าอาคารทั้งหมดนี้ค่อนข้างมีความเป็นสมัยใหม่อย่างชัดเจน แต่เป็นสถาปัตยกรรมสมัยใหม่แบบฝรั่งเศส (French Modern) ซึ่งสถาปนิกน่าจะได้รับอิทธิพลในช่วงเวลาที่ศึกษาอยู่ที่ Ecole Nationale Supérieure des Beaux-Arts ประเทศฝรั่งเศส ราวปีค.ศ.1928-1937 อันคาบเกี่ยวอยู่ในช่วงเวลาที่ Art Deco รุ่งเรืองในปี ค.ศ.1910 – ค.ศ.1939

แต่ในผลงานทั้งหมดนั้นมีลักษณะเฉพาะที่เหมือนกัน คือ ผังอาคารมักจะเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าที่มีการเน้นมุขตรงกลางบริเวณทางเข้า รูปด้านอาคารเป็นแบบสมมาตรโดยมีลักษณะเหมือนกันทั้ง 2 ด้าน และมักจะออกแบบโดยยื่นกันสาดออกมาเพื่อกันแดดและฝน การประดับ

ตกแต่งที่ผนังอาคารมักจะสร้างพื้นผิวสัมผัส (Texture) ของอาคารขึ้นมาโดยการสักรูป เช่น อาคาร 15 หลัง บริเวณริมถนนราชดำเนินกลาง และบ้านนายจิตรเสน อภัยวงศ์ ทำให้อาคารมีลูกเล่น ดูไม่เรียบจนเกินไป สำหรับในอาคารบางหลังนั้น มีการประดับตกแต่งด้วยประติมากรรมเข้าไปด้วย เช่น อาคารกรีฑาสถาน ซึ่งนับเป็นสถาปัตยกรรมแนวอาร์ตเดโค (Art Deco) ขนาดใหญ่ที่สถาปนิกได้ออกแบบมาอย่างชัดเจน สำหรับอาคารพักอาศัยนายจิตรเสน อภัยวงศ์ ก็ยังคงออกแบบอาคารให้มีความเป็นเรขาคณิตทั้งผังและรูปด้านอาคาร และสร้างพื้นผิวให้กับอาคารด้วยการสักรูป

3.1.4 นายнарด โทธิประสาท ผลงานการออกแบบของนายนารด โทธิประสาท ที่นำมาเป็นกรณีศึกษานั้น มีเพียง 1 กรณี คือ ศาลาเฉลิมกรุง ที่สร้างขึ้นในปีพ.ศ.2473 เนื่องจากโรงพยาบาลกลางที่คาดว่าท่านเป็นผู้ออกแบบได้ถูกรื้อลงไปแล้วเมื่อไม่นานมานี้

เมื่อพิจารณาจากศาลาเฉลิมกรุงและเทียบจากภาพถ่ายโรงพยาบาลกลาง ทำให้พอจะคาดเดาได้ว่างานของนายนารด โทธิประสาท นั้นเป็นแบบสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ (Modern Architecture) โดยแท้ กล่าวคือปฏิเสธรูปแบบสถาปัตยกรรมโบราณ ใช้วัสดุก่อสร้างสมัยใหม่ การแสดงลักษณะของโครงสร้างและวัสดุของอาคาร การวางผังอาคารโดยคำนึงถึงพื้นที่ใช้สอยและเหตุผลเป็นสำคัญ โดยนิยมออกแบบอาคารรูปทรงเรียบง่ายแบบกล่องเรขาคณิตไร้ลวดลายประดับ ซึ่งลักษณะสถาปัตยกรรมแบบนี้ท่านนารดน่าจะได้รับอิทธิพลในช่วงเวลาที่ท่านศึกษาอยู่ที่ University of Liverpool ในช่วงปีค.ศ.1921 – ค.ศ.1930 อันอยู่ในยุคของ Modern Architecture ค.ศ. 1900 - ค.ศ. 1930

ลักษณะเด่นของสถาปัตยกรรมที่ออกแบบโดย นายนารด โทธิประสาท คือ เป็นอาคารที่มีจุดเด่นเรื่องโครงสร้าง และการจัดพื้นที่ใช้สอยภายในอาคาร ดังปรากฏให้เห็นจนอย่างชัดที่ศาลาเฉลิมกรุง ที่มีแนวความคิดในการวางผังแบบสมัยใหม่ที่ชัดเจนอย่างยิ่ง ด้วยการจัดพื้นที่ภายในกล่องสี่เหลี่ยม ให้พื้นที่ต่าง ๆ เชื่อมถึงกันอย่างเป็นระบบ มีการแยกส่วนของ Public กับ service เป็นอย่างดี ซึ่งอาคารหลังนี้สามารถเป็นตัวแทนของอาคารแบบสมัยใหม่ได้อย่างชัดเจน

แนวความคิดในการออกแบบของอาจารย์นารด โทธิประสาท ก่อนข้างจะมีความเป็นพวกสมัยใหม่ (Modernism) ชัดเจนมาก ทั้งในด้านแนวความคิด รูปแบบ และการจัดพื้นที่ใช้สอยที่ยึดหลักเหตุผลนิยม โดยในทางปฏิบัติงานสถาปนิกมักจะคำนึงถึงงานระบบและโครงสร้างต่าง ๆ ของอาคารควบคู่ไปด้วย

3.1.5 พระราชมารดรนิมมานก ตัวอย่างผลงานของพระราชมารดรนิมมานกที่นำมาศึกษา มีจำนวน 5 กรณี ได้แก่ ศาลากลางจังหวัดพระนครศรีอยุธยา (หลังเก่า) ที่สร้างขึ้นในปีพ.ศ.2482 อาคารเคมี 1 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่สร้างขึ้นในปีพ.ศ.2482 อาคารเกสซ ๑ (คณะ

ศิลปกรรม) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่สร้างขึ้นในปีพ.ศ.2483 ศาลยุติธรรม ที่สร้างขึ้นในปีพ.ศ. 2483 และ วังวารีเวชสมัย ที่สร้างขึ้นในปีพ.ศ.2475

จากผลงานการออกแบบอาคารสาธารณะที่นำมาเป็นกรณีศึกษาทั้งหมด 4 กรณี นั้น พบว่าทั้ง 4 กรณี มีลักษณะรูปแบบของสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ คือ ปฏิเสธรูปแบบสถาปัตยกรรม โบราณ ใช้วัสดุก่อสร้างสมัยใหม่ การแสดงสัจจะของโครงสร้างและวัสดุของอาคาร การวางผัง อาคารโดยคำนึงถึงพื้นที่ใช้สอยและเหตุผลเป็นสำคัญ โดยนิยมออกแบบอาคารรูปทรงเรียบง่ายแบบ กล่องเรขาคณิตไร้ลวดลายประดับ ซึ่งลักษณะสถาปัตยกรรมแบบนี้พระสาโรจน์นนิมมานก์น่าจะ ได้รับอิทธิพลในช่วงเวลาที่ท่านศึกษาอยู่ที่ University of Liverpool ในช่วงปีค.ศ. 1913 – ค.ศ.1920 อันอยู่ในยุคของModern Architecture ค.ศ.1900 - ค.ศ.1930 แต่อาจจะยังเป็นช่วงเวลาที่ยังมีอิทธิพล ของความสมมาตรจากสถาปัตยกรรมคลาสสิกแฝงอยู่อันปรากฏในการวางผังอาคารของพระสาโรจน์ นนิมมานก์

แต่เมื่อพิจารณาแนวความคิดโดยรวมจากผลงานที่มีได้นำมาเป็นกรณีศึกษาและ ผลงานที่นำมาเป็นกรณีศึกษา ทำให้สามารถแบ่งช่วงพัฒนาการของผลงานการออกแบบ สถาปัตยกรรมของพระสาโรจน์นนิมมานก์ได้ดังนี้

ช่วงที่ 1 เป็นงานสถาปัตยกรรมไทยประเพณีที่มีการวางผังแบบคลาสสิก

ช่วงที่ 2 เป็นงานสถาปัตยกรรมสมัยใหม่(Modern Architecture) ที่ยังใช้การวางผัง แบบคลาสสิก

ซึ่งงานในช่วงที่ 2 นี้ได้แก่กรณีศึกษาอาคารสาธารณะทั้ง 4 กรณี ซึ่งเมื่อพิจารณา ลักษณะทางสถาปัตยกรรมแล้วจะสอดคล้องกับงานของสถาปนิกในช่วง Modern Architecture รุ่น แรก ของโลกตะวันตกที่นำโดยสถาปนิกออสเตรีย อย่างชัดเจน ในช่วงปี ตัวอย่างเช่น อาคารเภสัช กรรมศาสตร์ (ศิลปกรรม) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พิจารณาเทียบกับ Moller House ออกแบบโดย Adolf loos และอาคารศาลยุติธรรมเทียบกับ Lupus sanatorium และThe Emperor Fracis Joseph Museum ออกแบบโดย Otto Wagner เป็นต้น

สำหรับอาคารพักอาศัยของวังวารีเวชสมัยนั้นท่านมิได้ออกแบบรูปลักษณะเป็น แบบ Modern Architecture หรือไทยประเพณี แต่เป็นแบบนีโอคลาสสิกผสมโรแมนติก และ Art Nouveau ภายในแนวความคิดแบบModernism ซึ่งในงานออกแบบอาคารพักอาศัยก็ยังมีกลิ่นอาย ของสถาปนิกในช่วง Modern Architecture รุ่นแรก ของโลกตะวันตกที่นำโดยสถาปนิกออสเตรีย สังเกตได้จาก การออกแบบบันไดภายในวังวารีเวชสมัยเทียบกับบันได Apartment house ออกแบบ โดย Otto Wagner ซึ่งเหตุผลในการเลือกรูปแบบนี้ น่าจะมาจากพระประสงค์ของพระองค์เจ้าวาปี

บุษบากรเจ้าของวัง ส่วนบ้านของพระสาโรชรัตนนิมมานก์เองนั้นแม้จะมีได้นำมาเป็นกรณีศึกษา เนื่องจากปัจจุบันได้ถูกรื้อไปแล้วแต่จะขอกล่าวถึงเพื่อนำมาแสดงถึงรสนิยมของสถาปนิก บ้านที่พระสาโรชรัตนนิมมานก์ออกแบบให้ตัวเองนั้น เป็นอาคารที่ผังและรูปด้านต่างก็เป็นเรขาคณิต ซึ่งท่านมีการทดลองทำหลังคา Flat Slabที่บ้านของท่านเองด้วย รวมไปถึงงานเขียนแสดงความคิดเห็นอันตอกย้ำถึงรสนิยมส่วนตัวที่ชื่นชอบ Modern Architecture และให้ความสำคัญในเรื่องโครงสร้างอาคาร

ลักษณะเฉพาะในงานสถาปัตยกรรมของพระสาโรชรัตนนิมมานก์คือเรียบง่าย โดยจะขึ้นชายคาออกมาที่เหนือหน้าต่าง เพื่อกันแดดและฝน แม้รูปด้านอาคารที่ท่านออกแบบจะดูคล้ายหลังคาแบน (Flat Slab) แต่ในความจริงแล้วท่านได้ทำหลังคาจุ่มกระเบื้องลอนคู่ไว้ภายใน จึงทำแผงกันขอบอาคารกันไว้ (Parapet) เพื่อให้ได้รูปด้านที่ต้องการ แต่ให้สอดคล้องกับสภาพภูมิอากาศของประเทศไทย

สรุปได้ว่าพระสาโรชรัตนนิมมานก์นั้นมีความคิดแบบ Modernism ที่อิงหลักการวางผังแบบคลาสสิก แต่มิได้ยึดติดกับรูปแบบ ท่านจึงสามารถออกแบบอาคารได้หลากหลายตามวัตถุประสงค์ของผู้ว่าจ้าง

3.1.6 หม่อมเจ้าไวยากร วรวรณ สถาปัตยกรรมของหม่อมเจ้าไวยากร วรวรณ ที่นำมาเป็นกรณีศึกษาในครั้งนี้มีอยู่ 9 กรณีศึกษาด้วยกัน ประกอบไปด้วย สถานีรถไฟบางกอกน้อย ที่สร้างขึ้นในปีพ.ศ.2489 อาคารที่ทำการกรมรถไฟแห่งประเทศไทย ที่สร้างขึ้นในปีพ.ศ.2489 อาคารสำนักงานบริษัท World Travel Service ที่สร้างขึ้นในปีพ.ศ.2490 หอประชุมแพทยาลัย โรงพยาบาลศิริราช ที่สร้างขึ้นในปีพ.ศ.2495 อาคารผู้ป่วยนอก(หลังเก่า) โรงพยาบาลศิริราช ที่สร้างขึ้นในปีพ.ศ.2496 บ้านเลขที่44 ซอยตันสน ที่สร้างขึ้นในปีพ.ศ.2489 บ้านเลขที่ 42/1 ซอยตันสน ที่สร้างขึ้นในปีพ.ศ.2491 บ้าน2เสา ที่สร้างขึ้นในปีพ.ศ.2494 และหอประชาชิปไตย โรงพยาบาลศิริราช ที่สร้างขึ้นในปีพ.ศ.2498

จากอาคารสาธารณะที่เป็นกรณีศึกษาทั้งหมด 5 กรณีศึกษา สามารถแบ่งผลงานออกได้เป็น 3 กลุ่ม ได้แก่

กลุ่มที่ 1 สถาปัตยกรรมที่ได้รับแนวความคิดแบบ Romantic และ Arts & Crafts Movement ได้แก่ อาคารที่ทำการกรมรถไฟแห่งประเทศไทย หอประชุมแพทยาลัย โรงพยาบาลศิริราช และอาคารผู้ป่วยนอก(หลังเก่า) โรงพยาบาลศิริราช

กลุ่มที่ 2 สถาปัตยกรรมที่ได้รับแนวความคิดแบบ Neoclassic ได้แก่ สถานีรถไฟบางกอกน้อย

กลุ่มที่ 3 สถาปัตยกรรมที่ได้รับแนวความคิดแบบ Modern Architecture ได้แก่ อาคารสำนักงานบริษัท World Travel Service

โดยผลงานออกแบบอาคารสาธารณะส่วนใหญ่ที่หม่อมเจ้าโวฒยากร วรวรรณ ออกแบบนั้นจัดอยู่ในกลุ่มที่ 1 ส่วนอาคารพักอาศัยนั้นส่วนใหญ่เป็นสถาปัตยกรรมที่ได้รับแนวความคิดแบบ Romantic และ Arts & Crafts Movement อัน ได้แก่ บ้านเลขที่ 44 ซอยตันสน บ้านเลขที่ 42/1 ซอยตันสน และ บ้าน 2 เสา มีแต่เพียงอาคารหอประชุบัติดยที่เป็นแบบ Neoclassic

ลักษณะเด่นในงานออกแบบสถาปัตยกรรมของหม่อมเจ้าโวฒยากร วรวรรณ อยู่ที่ความนิยมในเชิงช่างและศิลปะอันเป็นหัวใจหลักการของกลุ่ม Arts and Crafts Movement ที่ทรงอิทธิพลในอังกฤษช่วง ค.ศ. 1880 – ค.ศ. 1910 ซึ่งแม้ว่าหม่อมเจ้าโวฒยากร วรวรรณ จะได้ไปศึกษาที่ University of Cambridge ในช่วง ค.ศ. 1919 – ค.ศ. 1928 อันเป็นช่วงที่ Modern Architecture กำลังเฟื่องฟู แต่ท่านกลับเลือกนิยมความคิดแบบ Arts and Crafts Movement เหตุผลหนึ่งน่าจะมาจากพื้นฐานทางความคิดของท่านที่ชอบศิลปะ ธรรมชาติ และเห็นคุณค่าของงานฝีมือ ท่านจึงเก็บเกี่ยวประสบการณ์การรับรู้จากสภาพแวดล้อม บ้านเรือนในชนบทของอังกฤษและนำมาใช้ในการออกแบบเมื่อกลับมาประเทศไทย ผลงานที่ท่านออกแบบมักจะมีการใช้โครงสร้าง หรือวัสดุที่แตกต่างกันไป ภายใต้รูปแบบสถาปัตยกรรมแบบโรแมนติกแบบชนบท โดยนำมาประยุกต์ใช้ให้เข้ากับสภาพภูมิอากาศ และสภาพสังคมของไทยในขณะนั้น

แนวความคิดในการออกแบบของหม่อมเจ้าโวฒยากร วรวรรณ นั้น แบ่งเป็น 2 ช่วง โดยช่วงแรกมักจะอ้างอิงกับบ้านแบบชนบทของอังกฤษ เป็นสถาปัตยกรรมแบบ Romantic แต่ได้ประยุกต์ใช้ให้เข้ากับประเทศไทย ในแง่วัสดุและโครงสร้างต่าง ๆ สำหรับช่วงที่ 2 เริ่มมาจากการคิดค้นโครงสร้างจนเกิดรูปแบบสถาปัตยกรรมที่แตกต่าง เช่น บ้าน 2 เสา เป็นต้น แต่ทั้งหมดนี้ท่านมีแนวคิดหลักอยู่ในกลุ่มของ Arts and Crafts Movement อย่างชัดเจน ในแง่ของวัสดุก่อสร้าง และการประดับตกแต่ง

3.2 วิเคราะห์หาลักษณะร่วมของกลุ่ม การไปศึกษาวิชาสถาปัตยกรรมที่ประเทศฝรั่งเศสและอังกฤษ ทำให้สถาปนิกไทยรุ่นบุกเบิก ๆ ทั้ง 6 ท่านนี้ ได้รับกระบวนการออกแบบที่เป็นขั้นตอนตามหลักการศึกษาดังกล่าว ไม่ว่าจะเป็นแนวความคิดในการออกแบบ การออกแบบวางผัง การออกแบบรูปลักษณะอาคาร วัสดุก่อสร้างและโครงสร้างอาคาร ซึ่งในขณะช่วงเวลาที่แต่ละท่านไปศึกษานั้น (ค.ศ. 1901-1930) อยู่ในช่วงเวลาคาบเกี่ยวของสถาปัตยกรรมแบบ Neoclassic, Romantic, Arts and Crafts Movement, Art Nouveau, Modern Architecture และ Art Deco อันเป็น

เหตุให้สถาปนิกทั้ง 6 ท่าน น่าจะได้รับอิทธิพลมาบ้าง โดยผ่านระบบการเรียนการสอนและสภาพแวดล้อม ดังปรากฏอยู่ในผลงานของสถาปนิกหลายท่าน ตามที่ได้กล่าวไปแล้วในข้างต้น

อาคารทั้งหลายที่สถาปนิกไทยรุ่นบุกเบิก ๆ เหล่านี้ออกแบบมีลักษณะร่วมกันในแง่ของการลดทอนการประดับตกแต่ง การคำนึงถึงที่ตั้งในการออกแบบ และในช่วงนี้นับว่าเกิดเหตุการณ์สำคัญเกิดขึ้นนั่นคือการออกแบบอาคารพิเศษต่าง ๆ ที่เป็นอาคารสมัยใหม่โดยสถาปนิกชาวไทย เช่น โรงภาพยนตร์ สนามกีฬา สถานศึกษา โรงพยาบาล และ หอพัก ซึ่งล้วนแล้วแต่มีหลักการในการออกแบบที่เฉพาะตามหลักการออกแบบของตะวันตก ดังนั้นสถาปนิกผู้ที่ได้รับการศึกษาวิชาสถาปัตยกรรมจากตะวันตกมาโดยตรงอย่างทั้ง 6 ท่านนี้ น่าจะเป็นผู้ออกแบบได้ดีกว่าผู้ที่ไม่ได้เรียนมาโดยตรง นอกจากจะเป็นการเกิดขึ้นของอาคารพิเศษแล้วอาคารเหล่านี้ยังมีนัยแฝงคือเป็นสัญลักษณ์อันแสดงถึงการเข้าสู่สังคมสมัยใหม่ การใช้ชีวิตแบบใหม่ ที่มีการเปลี่ยนแปลงหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองอีกด้วย

4. การส่งผลในยุคถัดมา

จากการศึกษาทั้งหมดทำให้สามารถวิเคราะห์ถึงการส่งผลในยุคถัดมาได้ว่า การส่งผลของสถาปนิกกลุ่มนี้มีแค่บางท่านที่ทำหน้าที่ส่งผลผ่านการศึกษา ได้แก่ นายনারด โพธิ์ประสาทที่ได้ใช้รายละเอียดการเรียนการสอนของ University of Liverpool มาเป็นต้นแบบในการเขียนหลักสูตรของคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในระยะเริ่มแรก ซึ่งต่อมาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้ผลิตนักศึกษาสถาปัตยกรรมออกมาภายใต้การสอนแบบนี้จำนวนมาก ส่วนหม่อมเจ้าโวฒยากร วรวรรณ ก็ได้เป็นอาจารย์ที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และท่านได้เขียนตำราไว้จำนวนมาก ส่วนพระยาโรชรัตนนิมมานก์นั้นก็ได้รับบทบาทในการร่วมก่อตั้งมหาวิทยาลัยศิลปากร หม่อมเจ้าสมัยเฉลิม กฤดากรก็ได้รับเชิญให้มาสอนที่คณะมัณฑนศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร และสถาปนิกในกลุ่มที่สำคัญที่สุดในการวางรากฐานของวิชาชีพ ซึ่งทำให้สถาปนิกเป็นที่รู้จักแก่คนทั่วไป ก็คือ หม่อมเจ้าอิทธิเทพสรรค์ กฤดากร ซึ่งท่านได้เขียนหนังสือชื่อว่า “เรื่องเกี่ยวกับสถาปัตยกรรม” ไว้อันเป็นหนังสือเล่มแรกของวงการสถาปัตยกรรมในประเทศไทย

สำหรับรูปแบบทางสถาปัตยกรรมที่ส่งผลในยุคถัดมาอย่างต่อเนื่องนั้นเห็นจะเป็นการสร้างตัวอาคารรูปกล่องสี่เหลี่ยมหลังคาแบน เหตุผลที่อาคารรูปแบบนี้เป็นที่นิยมสืบมาน่าจะเป็นเรื่องของความหมายแฝงที่อาคารรูปแบบนี้สื่อสารออกมา เนื่องจากเป็นรูปแบบที่เริ่มจากตะวันตกและแผ่ขยายไปทั่วโลกอย่างรวดเร็ว เป็นที่นิยมกันอย่างแพร่หลาย ซึ่งมีนัยแฝงอันหมายถึงว่า การที่

เราสร้างอาคารแบบนี้ขึ้นแสดงให้เห็นว่าเราทันสมัย และอยู่ร่วมอยู่ในโลกสมัยใหม่ กลายเป็นสัญลักษณ์ของความเจริญไป โดยการสืบทอดรูปแบบนี้มาจากค่านิยมทางสังคมและระบบการศึกษาในสถานศึกษาที่มุ่งเน้นให้ความรู้เกี่ยวกับสถาปัตยกรรมสมัยใหม่(Modern Architecture) ส่วนการออกแบบอาคารสไตล์โรแมนติคนั้นก็ไม่ได้มีการส่งต่อรูปแบบมาในยุคถัดไปอย่างแพร่หลายเท่าที่ควร หากแต่เป็นรูปแบบที่เป็นที่นิยมเฉพาะกลุ่มที่ชนชั้นสูงผู้มีเชื้อสายราชวงศ์ยังคงใช้เป็นรูปแบบในการสร้างพระตำหนักหลังใหม่ๆ

5. สรุปผลการวิเคราะห์

จากการศึกษา สถาปัตยกรรมสมัยใหม่ของกลุ่มสถาปนิกไทยรุ่นบุกเบิกฯ พ.ศ. 2459 - พ.ศ. 2508 จำนวน 27 กรณีศึกษานั้น ทำให้ทราบว่า มูลเหตุ ปัจจัย แนวความคิด และอิทธิพลต่างๆ ที่ผลักดันให้สถาปนิกทั้ง 6 ท่านในกลุ่มสร้างงานเหล่านั้นมาจากหลายสาเหตุ ไม่ว่าจะเป็นสภาพสังคม ทั้งในและต่างประเทศ สภาพเศรษฐกิจ การเมืองภายในประเทศ กระแสความนิยมทางด้านการออกแบบ หรือแม้กระทั่งพื้นฐานทางครอบครัว การศึกษา และรสนิยมของตัวสถาปนิกเอง โดยรูปแบบทางสถาปัตยกรรมของสถาปนิกกลุ่มนี้มีลักษณะร่วมกันที่สำคัญเรื่องหนึ่งคือ ความเรียบง่าย และการลดทอนรายละเอียด โดยทั้งหมดนำเสนอในรูปแบบที่แตกต่างกันไปตามแต่เหตุผลต่างๆ โดยรวมแล้วสามารถแบ่งได้ 6 รูปแบบได้ ดังนี้ แบบนีโคลาสสิก แบบโรแมนติก แบบโมเดิร์น แบบอาร์ต เดโค แบบไทยประยุกต์ และแบบไทยประเพณี สำหรับผังของอาคารมีอาคารบางกลุ่มใช้โครงสร้างผังแบบคลาสสิกแต่รูปแบบอาคารเป็นแบบอื่น แต่อาคารบางหลังก็เป็นแบบสมัยใหม่ ตั้งแต่ผังอาคารเลยอย่างเช่น ศาลาเฉลิมกรุง ส่วนการประดับตกแต่งอาคารนั้นค่อนข้างเรียบง่ายและลดทอนรายละเอียด มุ่งงานประติมากรรมประดับอาคารบ้าง และการสร้างพื้นผิวของอาคารด้วยเทคนิคต่างๆ บ้าง นิยมใช้วัสดุธรรมชาติ ในการตกแต่ง โครงสร้างอาคารที่สถาปนิกในกลุ่มนี้ทั้ง 6 ท่านนิยมใช้มี 4 ประเภท ดังนี้ ก่ออิฐถือปูน คอนกรีต โครงสร้างไม้ ฝ้าขัดและฉาบปูน ซึ่งสำหรับแบบฝ้าขัดและฉาบปูนนี้เป็นลักษณะพิเศษของหม่อมเจ้าโวฒยากร วรวรรณ ซึ่งท่านเป็นสถาปนิกที่เน้นการสร้างสรรค์ในเรื่องวัสดุและ โครงสร้างอาคารเป็นอย่างมากจึงมีการคิดค้นการนำวัสดุที่พบเห็นทั่วไปมาลองใช้ อย่างเช่นการนำฝ้าขัดและฉาบปูนใช้เป็นผนัง หรือการสร้างบ้านโดยใช้เสาเพียงสองต้น ชอบการคิดค้นทดลองตลอดเวลา สำหรับหลังคาของอาคารในช่วงยุคนี้ส่วนมากต้องการหลังคาที่ดูเสมือนว่าเรียบแบน ทำให้พระสาโรจน์นิมมานกมีการทดลองทำหลังคาแบน (Flat Slab) ที่บ้านของท่านเองด้วย แต่มีปัญหาเรื่องน้ำฝนรั่วซึมเป็นผลให้ทำไม่สำเร็จ ท่านจึงใช้วิธี

ออกแบบแนวกำแพงเตี้ยๆเป็นขอบอาคารขึ้นไป(Parapet) เพื่อบังหลังคาที่ซ่อนอยู่ภายในทำให้ได้ อาคารที่ดูเสมือนว่าเป็นหลังคาแบนแต่จริงๆเป็นหลังคากระเบื้องลอน เช่น อาคารศาลากลางจังหวัด พระนครศรีอยุธยา(หลังเก่า) เป็นต้น งานสถาปัตยกรรมของสถาปนิกทั้ง 6 ท่านนี้ค่อนข้างมีลักษณะ เฉพาะตัวที่แตกต่างกันไปตามที่ได้กล่าวมาในหัวข้อ5.3.1การวิเคราะห์ลักษณะเฉพาะของสถาปนิก แต่ละท่าน

สถาปัตยกรรมสมัยใหม่ที่ทั้ง 6 ท่านได้ออกแบบนั้นนอกจากนอกจากจะให้ประโยชน์ ทางด้านฟังก์ชันในเรื่องการเป็นอาคารสาธารณะขนาดใหญ่ที่รองรับสังคมแบบใหม่ที่เกิดจากการ เปลี่ยนแปลงการปกครอง อย่างเช่น โรงภาพยนตร์ ที่ต้องอาศัยการออกแบบเฉพาะด้านแล้ว รูปแบบ ของอาคารก็ได้กลายเป็นการสร้างค่านิยมในแง่เชิงสัญลักษณ์ให้กับสังคมว่าประเทศไทยกำลังจะ ทันสมัยทัดเทียมตะวันตก รูปร่างหน้าตาอาคารก็เป็นแบบ โมเดิร์นซึ่งกำลังแพร่หลายอย่างมากใน โลกตะวันตก เสมือนว่าการทำอาคารรูปทรงเรียบง่ายเป็นกล่องขนาดใหญ่แบบนี้แสดงถึงความ ทันสมัยของชาติไทยอยู่ในที่ สถาปนิกก็คือบุคคลในสังคมเมื่อสังคมเกิดการเปลี่ยนแปลงการส่งผล ย่อมกระทบต่อบุคคลทั้งหลายในสังคมรวมไปถึงตัวสถาปนิกเอง สังเกตได้ชัดจากสถาปัตยกรรมที่ เป็นกรณีศึกษาครั้งนี้อันแสดงถึงว่า การที่มีหรือไม่มีเชื้อสายราชวงศ์นั้นมีผลต่องานออกแบบโดย ความคิดนี้ฝังรากลึกอยู่ในตัวสถาปนิก ส่งผลต่องานออกแบบอย่างน่าสนใจ โดยสามารถแบ่งได้เป็น 2 กลุ่ม คือกลุ่มที่มีเชื้อสายราชวงศ์อันได้แก่ หม่อมเจ้าอิทธิเทพสรรค์ กฤดากร หม่อมเจ้าสมัยเฉลิม กฤดากร และ หม่อมเจ้าโวฒยากร วรวรรณ งานของกลุ่มนี้จะมีความระลึกถึงความงามและความ รุ่งเรืองของอดีต(Nostalgia) ความเกี่ยวเนื่องกับราชวงศ์และประวัติศาสตร์ เห็นได้ชัดในงานของ หม่อมเจ้าสมัยเฉลิม กฤดากร ส่วนหม่อมเจ้าอิทธิเทพสรรค์ และหม่อมเจ้าโวฒยากร วรวรรณนั้น นำเสนอออกมาในรูปแบบสถาปัตยกรรมโรแมนติก ส่วนกลุ่มที่ไม่มีเชื้อสายราชวงศ์อันได้แก่ พระ สาโรชรัตนนิมมานก์ นายจิตรเสน อภัยวงศ์ และนายনারด โพธิประสาธ เมื่อทำงานสมัยใหม่ก็จะ เป็นแบบสมัยใหม่มากๆ มิได้ยึดติดกับการหวนระลึกถึงความรุ่งเรืองของราชวงศ์ในอดีต เป็นเสมือน ตัวแทนของบุคคลธรรมดาที่อยู่ในสังคม ที่มีความมุ่งหวังและให้ความสำคัญต่อจุดศูนย์กลางใหม่ ของชาติ